

Universitätsbibliothek Wuppertal

C. Cornelii Taciti Opera Qvæ Exstant

Tacitus, Cornelius

Antverpiae, 1668

Liber XI

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1742](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1742)

A

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIBER XI.
BREVIARIVM LIBRI.

VALERIUS Asiaticus fraude Messallina & Vitellij evertitur. Aduocatis præmij modus pro patrocizio definitus. Parthorum res intestino regum discidio turbata. Ludi seculares Roma editi. Litteræ tres novæ à Claudio reperiuntur: & eâ occasione de primis litteris. Italus Cheruscis rex imponitur. Corbulo inferiori Germania præficitur, & ipsam, militemque seuerè regit. Curtius Rufus triumphalia adsequitur: deque ipso viro. De Quæstorum munere & numero. Gallie proceres ius plenum ciuitatis Romana adipiscuntur, Patricij augentur, lustrum conditur. Messallina impudicissima seminarum, amore vecors, C. Silio palam nubit. res ad Claudium desertur: qui in uxorem & administratos libidinum, impulsu libertorum, animaduertit. Hæc gesta annis ferè duobus,

C. VALERIO ASIATICO. M. VALERIO MESSALLA
A. VITELLIO. L. VIPSANIO Coss.

Cap. I.
Horti Luculliani.

Asiaticus
etiam accusatur.

NAM Valerium Asiaticum bis consulem, fuisse quondam² adulterum eius credidit: pariterque hortis inhians, quos ille³ à Lucullo cæptos insigni magnificentiâ extollebat, Suilium accusandis utrisque⁴ immittit. Adiungitur⁵ Sosibius Britannici educator, qui per speciem benevolentie moneret Claudium, auri vim atque opes principibus infensas: præcipuum auctorem Asiaticum interficiendi Cæsar

C O M M E N T A R I V S.

HUNC librum ἀνεότατον esse ne moneri quidem necesse est. Desunt autem, à fine libri VI. ad huius initium, res gestæ annorum circiter decem. In quibus C. Caligula principatus in vniuersum, & Claudiani

imperij primores anni sex perierunt. Olim adolescens contextui Caianam historiam, & initia Claudij, Corneliano exemplo stilog. Distuli aut spreui edere, postea in migrationibus meis, ut alia quedam, perijt mihi hic labor, fraude an casu, non dicam.

2. ADULTERVM EIVS.] Poppæe, ut apparet.

3. A LVCVLLO COEPTOS.] Libri vet. à Lucullo emptos. ijdem extollebat, non quod Rheno supponere visum, excolebat. Luculliani horti infra sæpius nominati: & in principis res peruenerunt, manseruntque, ad etatem Traiani. De ijs quidem Plutarchus: Ὅπου καὶ νῦν, ἑπίδοσις τοιαύτη τῆς εὐφῆς ἐχέσθαι, οἱ Λεκουδλιανοὶ κήποι, τῶν βασιλικῶν ἐν τοῖς πολυτελεστέτοις ἀειδμεν. id est: Ex quo etiam nunc, tantâ accessione factâ ad luxum, horti Luculliani inter sumptuosissimas res principis censentur.

4. SOSIBIVS.] Nescio an ille sit, qui Arnobio nominatus libro IV. Nam ab Hippocōontis liberis ipsum Sosibius Herculem cruciatum rettulisse pronunciat. itemque Clementi Alexandrino, Ad gentes. Suidas etiam litteratoris meminit hoc nomine, in Σωσιβίος.

5. AVRI VIM ATQVE OPES.] In vulgatis est, Caueri vim. & turbant in restituendo loco Rhenu & Maurus. Mihi vera lectionis auctor Farnesianus liber, in quo cauri. e. litterâ superius adpietâ: & historia ipsa, quoniam auri vis Asiatico causâ necis. Dio: Ὁ δ' Ἀσιατικὸς ἀφῆκε τὴν ἀρχὴν ὑπ' αὐτῆς τῆς αὐτοῦ, ὅφ' ἔπερ καὶ ἀπέθανεν. & si otium est, adde reliqua, cum ijs quæ apud Zonaram excerpta. Auri vis, optima dictio, quam iterum usurpat noster lib. XVI. Specum altitudine immensâ, quo magna vis auri contineretur. Quod Vertranius interpunctioe inuari locum existimat, per speciem b. moneret, Claudium caueret, vim atque opes, quasi Sosibius Asiaticum monuisset, non Claudium: clarè sequentia aspernantur. Denique quid hoc sit, vim esse principibus infensam? quasi non cuius etiam è plebe. Nam omnis certe vis, omnibus mala.

ADD.

A faris, ⁶ non extimuisse concionem populi Romani, gloriamque facinoris vltro petere. clarum ex eo in vrbe, ⁷ dedita per prouincias fama, parare iter ad Germanicos exercitus; quando genitus Viennæ, multisque & validis propinquitatibus subnixus, turbare gentiles nationes ⁸ promptum haberet. At Claudius nihil vltra scrutatus, citis cum militibus tamquam opprimendo bello, Crispinum prætorij præfectum misit: à quo repertus est apud Baias, vinculisque inditis in vrbem raptus, neque datâ senatus copiâ, intra cubiculum auditur, Messalinâ coram. Et Suilius, corruptionem militum, quos pecuniâ & stupro in * omni flagitio obstrictos arguebat, exin adulterium Poppæ, ac postremum mollitiam corporis obiecit. Ad quod ⁹ victo silentio prorupit reus, & Interroga, inquit, *Suili filios tuos, virum me esse fatebuntur*: ingressusque defensionem, commoto maiorem in modum Claudio, Messalinæ quoque lacrymas exciuit. quibus abluendis cubiculo egrediens, monet Vitellium ne elabi reum sineret. Ipsa ad perniciem Poppæ festinat, subditis qui terrore carceris ad voluntariam mortem propellerent: adeo ignaro Cæsare, vt paucos post dies epulantem apud se maritum eius Scipionem percontaretur, cur ¹⁰ sine vxore discubisset? atque ille functam fato responderet.

Cap. 2.
In vr. em
rapiunt.
Clam au-
ditur.
* omne fla-
gitium.

B Sed consultanti super absolutione Asiatici, flens Vitellius commemoratâ vetustate amicitia, vtque ¹¹ Antoniam Principis matrem pariter obseruassent, dein percurfis Asiatici

Cap. 3.
Errata Vi-
telli euer-
tiunt.

ADD. Repugnauerunt mihi quidam è superuacuo, in verissimâ emendatione. quam probet ijs vel Aristoteles, IV. Politic. cap. XI. Οἱ μὲν ἐν ὑπερχαίσει ἐπιθυμιάτων ὄντες, ἰχθύος καὶ πλοῦτος, καὶ φίλων, καὶ τῶν ἀλλῶν τῶν τοιαύτων, ἀρχαῶς ἔτε βάλον) ἔτε ὀπίσσωται: Qui in affluentia fortunæ, virium, opum, & amicorum aliorumque talium, constituti sunt: regi atque obedire neque volunt, neque norunt. Ex quo vides, Sossium nimis verè monuisse aurum & opes Principibus infensa.

viris sedere solita, (vt Seruius ex Varrone notat, ad illud, Perpetuis soliti patres confidere mensis. & Valer. Maximus lib. II. De matrimoniorum ritu:) postea etiam accumbere. In accubitu ille mos, vt recumberent in sinu virorum. Ouidius ad puellam, que cum viro cenatura:

Alteriusque sinus apte subiecta fouebis?
Inijciet collo cum volet ille manum?

Iterumque:

Nec premat indignis finito tua colla lacertis,
Mite nec in rigido pectore pone caput.

Sed & amica pueri, meritorij non aliter iacebant apud amatores. Id vocabant interiorē iacere. Scipio in Oratione aduersus Gallum: Qui in conuiujs adolescentulus cum amatore, cum chirodotâ tunicâ interior (etsi Agellij in libris, inferior, scriptum: non idem malè) accubuerit; eumne quisquam dubitet quin idem fecerit, quod cinedi facere solent? Itaque arguit ecce mollitiam à decubitu ipso. Suetonius in Cæsare, cap. XLIX. Cæsarem à Dolabellâ dictum ait, spondam interiorē regis lecticæ: non ab aliâ causâ, ne interpretes vltra alucinentur. Eodem faciunt Tranquilli verba de Caij libidinibus, capite XXIIV. Cum omnibus sororibus suis stupri consuetudinem fecit, plenoque conuiuio singulas infra se vicissim collocabat, vxore supra cubante. Nam sorores infra se, id est in sinu, collocabat, quasi iustas vxores: legitimâ consortē, loco pulsâ. Nec aliud Cicero significat in Epistolâ quâdam hilariore: Infra Eutrapelum Cytheris accubuit. Linius libro XXXIX. de scorto: Tum illam infra eum accubantem, negasse, vnaquam vidisse quemquam securi ferientem. Vbi liber optimus, in terra eum. vt videatur fuisse, intra. & fortè sic in prioribus.

* Fortè, cognitione, cum vide licet adfessor ei consiliariusque Asiaticus esset.

C 6. NON EXTIMVISSE CONCIONEM.] Ex scriptis legas, non extimuisse concione populi Rom. fateri, gloriamque. Id est, in concione. Quod autem ait præcipuum auctorem interficiendi Cæsaris Asiaticum, addicit ei Seneca lib. II. De Tranq. cap. XVIII. Ea referam quæ illum (Caium) exitio dederunt: Asiaticum Valerium in primis amicis habebat, ferocem virum & vix æquo animo alienas contumelias laturum. Huic in conuiuio, item in concione, clarissimâ voce, qualis in concubitu esset vxor eius, obiecit. Di boni, hoc virum audire, principem scire, & vsque eò licentiam peruenisse, vt non dico consulari, non dico amico, sed tantum marito, princeps & adulterium suum narret & fastidium? Vide Iosephum Antiquitatum Iudaicarum libro XIX. cap. I. circa finem.

D 7. DEDITA PER PROVINCIAS.] siue manis, didita. Lucretius:

— rerum simulacra feruntur
Vndique, & in cunctas iaciuntur didita partes.

Virgilius:

Cognatique patres, tum terris didita fama
Coniunxere tibi.

8. PROMPTUM HABERET.] Alter Vatic. proprietij haberet. Nihil elicio, quod anteferam vulgata.

9. VICTO SILENTIO.] Veteres, indicto. rectè, vt prorupisse ad loquendum intellegamus, etsi silentium antè iussum.

10. SINE VXORE DISCVBVISSET.] Discis hinc vxores vulgò adhiberi solitas ad conuiuia. Aemilius Probus: Quem enim Romanorum pudet vxorem ducere in conuiuium? Et olim quidem cubantibus

11. ANTONIAM.] De quâ lapis Rome,

ANTONIAI

AVGVSTAI

DRVSI

SACERDOTI. DIETI

AVGVSTI

MATR. TI. CLAVDI.

CÆSARIS. AVG. P. P.

12. LIBE-

Securè mo-
riunt.

Cap. 4.
Equites
Rom. duo
interfici:

Asiatici in temp. officijs recentique aduersus Britanniam militiam, quæque alia concilian-
dæ misericordiæ videbantur: ¹² liberum ei mortis arbitrium permisit. & secuta sunt
Claudij verba, in eandem clementiam. ¹³ Hortantibus dehinc quibusdam in ediam &
lenem exitum, remittere beneficium Asiaticus ait: & vsurpatis quibus insueuerat exer-
citationibus, lauto corpore, hilarè epulatus, cum se honestius calliditate Tiberij, vel
impetu C. Cæsaris periturum dixisset, quam quod fraude muliebri & ¹⁴ impudico Vi-
tellij ore caderet, venas exsoluit. viso tamen antè rogo, iussuque transferri partem in
aliam, ne opacitas arborum vapore ignis minueretur. Tantum illi securitatis nouissimæ
fuit. Vocantur post hæc patres, pergitque Suilius addere reos ¹⁵ equites Romanos
illustres, ¹⁶ quibus Petra cognomentum. At causa necis ex eo quod domum suam
¹⁷ Mnesteris & Poppææ congressibus præbuisent. Verùm nocturnæ quietis species al-
teri obiecta, tamquam vidisset Claudium ¹⁸ spiceâ coronâ euinctum, spicis retro con-
uerfis: A

12. LIBERVM EI.] Satis confusè ista, ut ple-
raque omnia hoc libro: quem scio interpolatum à malâ
& imperitâ manu. Sententia tamen hæc ex Dione: ut
subornatus Vitellius quasi Valerij nomine culpam
agnoscentis, peteret mortis arbitrium: idq; à Claudio
concessum.

13. HORTANTIBVS DEHINC QVIBVSDAM.]
Excidit vocula, puto: scribendumq;: quibusdam ad
inediam. si non imposuit olim mihi Orbilius meus.

14. IMPVDICO VITELLII ORE.] Quiâne inter
Ligures Vitellius? an quia, ut Suetonius ait, amore
libertinæ perinfamis, etiam saluius eius melle com-
mittis, cottidie palam arterias & fauces pro reme-
dio fouebat?

15. EQVITES ROMANOS ILLVSTRES.] Qui
sunt Equites illustres? Neque enim temerarium est
certè, quod totiens is titulus repetitus. Vt lib. IV. An-
nal. Eques Romanus ex illustribus Curtius Atti-
cus. Libro VI. Pater quoque illustris eques Roma-
nus ac frater Prætorius. Lib. XV. Die pactâ Tibe-
rius Alexander illustris eques Romanus, minister
bello datus. Hoc ipso libro: eadem constantia &
illustres equites Rom. cupidos maturæ necis fecit.
Suspicio ego sic dictos, qui non quidem Senatores, sed
& censum habebant & spem Senatoriæ dignitatis. Imò
etiam ordinis eius insigne, id est latum clauum. Colli-
go, quod Tacitus Equites illustres cum Senatoribus
coniungit pari gradu. Lib. II. Annal. Acerrimè in-
crepuit quod contra instituta Augusti Alexan-
driam introisset. Nam Augustus inter alia domi-
nationis arcana, vetitis, nisi permisso ingredi Sen-
atoribus aut equitibus Rom. illustribus, seposuit
Ægyptum. Et clarè Annal. XVI. Mella & Crispi-
nus equites Romani, dignitate Senatoriâ. Hæc
an ad hanc rem Dionis verba accommodem lib. LIX.
Τὸ τε τέλος τῆς ἰσπεύων ὀλιγαδρῆντος, τὰς πο-
τους ἐξ ἀπάσης καὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς τοῖς τε συγγῆσι καὶ
ταῖς περιουσίαις μεταπεμφάμενος κατελέξατο, καὶ
ποινῶν αὐτῶν καὶ τῆς ἐαθῆς τῆς βουλομένη καὶ ποινῶν ἄρ-
ξαι πρὸς ἀρχῆν δὲ ἡς ἐς τὴν γενομένην ἐσερχόμεθα,
χρησάμεν δὲ τῆς βελῆς ἐλπίδι ἔδοκε. Περατέον γὰρ
μονοῖς, ὡς ἐοικέ πως τοῖς ἐν τῆ βουλομένη φύλα γε-
νησάμενοις τὸ ποιεῖν ἐξέλω. Id est: Cum ordo au-
tem equestris ad paucos redigeretur, primores ex
omni imperio etiam extra Italiam qui genere &
opibus excelleret in eum allegit: & quibusdam
eorum etiam Senatoriâ veste, priusquam magi-
stratum vllum cepissent, vti dedit in spem digni-
tatis. Nam antea non nisi ijs qui Senatoriâ stirpe

essent (malè ista & contra historiam verterat vir do-
ctus) id permittum. Hæc, inquam, an ea faciunt
istuc. apta quidem, sed à Caio id statutum Dio ait: Il-
lustrium autem titulus ante eum. Refero ergo potius
ad Augustum, (etsi de veste negare non possumus, quin
sit à Caio) qui anno DCCXLII. legem tulit, ut ex
Equitibus, qui non minus decies sestertio possiderent,
eligerentur à magistratibus, è quibus tribuni Senato-
resq; fierent: qui gesto Tribunatu aut retinerent Se-
natorium ordinem si vellent, aut iterum redirent ad
equestrem. Verba sunt Dionis lib. LIV. Τὸ δὲ δημο-
χρίαν ὀλιγῶν σφοδρὰ αἰτηντων, ἐνομοθέτησεν, ἐν τῆ
ἰσπεύων τῆς μὴ ἐλαττον ὀντεκ, εἰκοσι μυριάδας κε-
κτημένων ποσάλλειος τοὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἕνα ἕκα-
στοι, καὶ τούτων τὸ πλῆθος τοὺς ἐνδεόντας αἰρεῖται.
εἰ μὲν γὰρ βελῆσειν μετὰ τὸ ἐβελον, εἰ δὲ μὴ, ἐς τὴν
ἰσπεύων αὐτῶν ἐπανέναι ἐξείναι. Qui ergo in hoc se-
minario Senatus equites, dicti illustres. Reperio & in-
signes, ut hoc libro: Samius insignis eques Roma-
nus. iterumq; Cn. Nouius insignis eques Rom.
Item Splendidus, ut Plinius libro VI. Epistol. Passie-
nus Paulus splendidus eques Rom. & alibi idem:
Scribis Robustum splendidum equitem Rom. Et
Cicero ipse non semel in Verrem. Sed hi duo tituli in-
fra illum non dubiè: & à famâ ducti, opibusq;. Alij
ab istis Illustres sunt, qui in Codice Iustiniano, &
Cassiodoro.

16. QVIBVS PETRA COGNOMENTVM.] A qui-
bus ala Petrina, opinor, nominata lib. IV. Historiarum:
itemq; in Notitiâ imperij.

17. MNESTERIS ET POPPÆÆ CONGRESSI-
BVS.] Veterum editionum lectio, Valerij & Poppææ.
apta sanè ad historiam, quia Valerio Asiatico obiectum
adulterium Poppææ: & fortè equitibus istis, quod in-
terpretes & administri. Libri tamen scripti, Nesteris,
aut Nestoris. Ex quo Rhenanus M. Nestoris, nec re-
ctè. Germanum illi Pantomimo nomen, Mnester: vel
lapidis fide, qui in adibus Crepanicorum Romæ:

TI. IVLIO.

AVG. L.

MNESTERI

Nescio ergo an Poppææ etiam adulterium obiectum
dilecti huius mimi: in quo & Messallina deperijt. Ce-
terum hæc Poppæa illa est que cunctas ætatis suæ fe-
minas pulchritudine supergressa, gloriam reliquit fi-
liæ, que scortum sine uxore Neroni. Quem genuit ex
priori marito, T. Ollio.

18. SPICEA CORONA EVINCTVM.] Quæ Ce-
reris propria, & sacerdotum item Arualium, ut Pli-

21205

A uersis : eaque imagine grauitatem antonæ dixisset. ¹⁹ Quidam pampineam coronam albertibus folijs visam, atque ita interpretatum tradidere, ²⁰ * vergente autumno mortem Principis ostendi. Illud haut ambigitur, qualicumque insomnio, ipsi fratrique perniciem allatam. Sestertium quidecies, & insignia præturæ Crispino decreta. Adiecit Vitellius sestertium decies Sosibio: quod Britannicum præceptis, Claudium consilijs iuaret. Rogatus sententiam & Scipio: cum idem, inquit, de admissis Poppæe sentiam quod omnes, putate me idem dicere quod omnes. eleganti temperamento inter conjugalem amorem, & senatoriam necessitatem. Continuis inde & sauis accusandis teis Suius, multique audaciæ eius æmuli. Nam cuncta legum & ²¹ magistratuum munia in se trahens Princeps, materiam prædandi patefecerat. nec quidquam publicæ mercis tam venale fuit, quàm aduocatorum perfidia: adeo ut Samius insignis eques Romanus, quadringentis nummorum milibus Suiio datis, & cognita prauaricatione, ferro in domo eius incubuerit. Igitur incipiente C. Silio consule designato, cuius de potentia & exitio in tempore memorabo, consurgunt patres, ²² legemque Cinciam flagitant, quâ cauetur antiquitus, ne quis ob causam orandam pecuniam donumve accipiat. Deinde obstrepentibus his, quibus ea contumelia parabatur, discors Suius acriter incubuit, veterum oratorum exempla referens, qui famam in posteros, præmia eloquentia cogitauissent pulcherrima. Alioquin & bonarum artium principem sordidis ministerijs sedari: nec fidem integram manere, ubi magnitudo questuum spectetur. Quod si in nullius mercedem negotia tueantur, pauera fore: nunc inimicitias, accusaciones, odia, & iniurias foueri, ut quomodo vis morborum pretia medentibus, sic fori tabes pecuniam aduocatis ferat. ²³ Meminissent C. Asinii, & Messalæ, ac recentiorum Arruntij & Esernini: ad summa prouectos incorrupta vitâ & facundia. Talia dicente consule designato, consentientibus alijs parabatur sententia, quâ lege repetundarum tenerentur: cum Suius, & Cossutianus, & ceteri, qui non iudicium (quippe in manifestos) sed pœnam statui videbant, circumstant Casarem, antea acta deprecantes. ²⁴ Et postquam annuit tacens, incipiunt. Quem illum tantâ superbiâ esse, ut aternitatem fame spe præsumat? usui & rebus subsidium præparari, ne quis inopiâ aduocatorum potentioribus obnoxius sit. Neque tamen eloquentiam gratuitò contingere: omitti curas familia-

Idem ob somnium.
* Var. vertente.

Scipionis
causa modestia dictum.
Cap. 5.

Aduocatorum vulgari perfidia.
Cap. 6.

Cui coërcenda lex Cinciam postulatur.
Cap. 6.

* Vetus negotiantur.

Repugnant corui.
Cap. 7.

nus notat lib. XVIII. cap. II. Corona ea aliàs non infelix, omen triste habuit, quod spicis esset retro conuersis: sicut quod ante pugnam in Philippis, corona inuersa Casto imposta.

19. QUIDAM PAMPINEAM CORONAM.] Consentit cum interpretatione huius somnij Artemidorus lib. I. cap. LXXIX. ubi obseruat coronam è vite præter Dionysiacos artifices mortem ac vinela significare, propter pampinos implicatos & inflexos. Similia crimina valuisse apud Constantium non inscite Ammianus narrat, lib. XV. Mercurius Solemniorum appellatus comes, si per quietem quisquam vidisset aliquid amico narrasset, id venenatis artibus coloratum in peius, patulis Imperatoris auribus infundebat. & ob hoc homo, tamquam inexplicabili obnoxius culpæ, graui mole criminis pulsabatur. Hæc augente vulgatius famâ, tantum aberat, vt proderet quisquam visa nocturna, vt ægrè homines dormisse sese præsentibus faterentur externis: mærebantque docti quidam, quod apud Atlantæos nati non essent, vbi memorantur somnia non videri.

20. VERGENTE AVTUMNO.] Farnes. vertente.

21. MAGISTRATVVM MVNIA.] Farnes. nece, refert, pro, munia. Deleo verò utrumque, vt glossèma: scriboq, cuncta legum & magistratuum in se trahens.

22. LEGEM QVE CINCIAM FLAGITANT.]

Certa ea scriptura ex libris, & historiâ. Legem de donis & muneribus (Muneralem aptè Plautus dixit) tulit M. Cincius trib. pl. anno urbis DXLIX. Retulit iterum Augustus euanescentem vetustate, & firmavit nouo consulto Senatus. Dio LIV. Καὶ τὴν ἐπιτοχὰς αὐτοῦ τῶν δωροδοκῶν, ἢ τῶν ἐπιτοχῶν ὅσον ἀνελθῶν ἐκτίθεν ἐκείλδοσι. Noto eò, ne quis miretur cum plebiscitum fuerit, vocari Senatusconsultum à Tacito lib. XIV. Eius opprimendi gratiâ repetitum credebatur Sc. pœnaque Cinciae legis, aduersus eos qui pretio causas orauissent. Et Plinio epistolâ ultimâ libri V. Causa dilationis Nepos Prætor, qui legi De muneribus præposuerat breue edictum. admonebat accusatores, admonebat reos exsecuturum se quæ Sc. continerentur. Suberat edicto Senatusconsultum. hoc omnes qui quid negotij haberent, iurare priusquam agerent iuebantur, nihil se ob aduocationem cuiquam dedisse, promississe, cauisse. His enim verbis & mille præterea & venire aduocationes, & emi vetabantur. Sed id Sc. credo fuisse à Traiano. Cetera super hac lege vide apud Manutium, cuius scrinia non compilo. Legem Tuiam quisquis hinc reposuit (ea enim scriptura in vulgatis) Rhemmiæ pœnâ dignus ipse.

23. MEMINISSENT C. ASINII.] Omisi verba, quæ non repperi in libris scriptis, aliunde inculcata.

24. ET POSTQVAM ANNVITTACENS.] Veteres, tacere. Lego, postquam annuit, agere incipiunt.

res, ut quis se alienis negotijs intendat. ²⁵ multos militiâ, quosdam exercendo agros tolerare vi-
tam: nihil à quoquam expeti, nisi cuius fructus antè prouiderit. Facile Asinium, & Messallam,
inter Antonium & Augustum bellorum præmijs refertos, aut ditium familiarum heredes Eferri-
nos & Arruntios, magnum animum induisse. Promta sibi exempla, quantis mercedibus P. Clo-
dius aut C. Curio concionari soliti sint. se modicos senatores, ²⁶ qui à Rep. nulla nisi pacis emolu-
menta peterent: ²⁷ cogitare plebem, quâ togâ enitesceret: sublatis studiorum pretijs, etiam stu-
dia peritura, ut minùs decora. Hæc ita haut frustra dicta Princeps ratus, capiendis pecu-
nijs posuit modum, ²⁸ vsque ad dena sestertia, quæ egressi repetundarum tenerentur.

Princeps mo-
deratur &
præmium
desinit.

Cap. 8.

Mithridates
in Arme-
niam redit:
Dum Parthi
discordes.

* Vel. euadit,
Gotarzes
pellitur.

Sed reparat
vires.

Cap. 9.

Pacem dein-
de cum Bar-
dane init.

Sub idem tempus Mithradates, quem imperitasse Armenijs, & ad præsentiam Cæsaris
²⁹ vectum memoravi, monente Claudio in regnum remeavit, filius Pharasmanis opi-
bus. Is rex Hiberis, idemque Mithradatis frater, nuntiabat discordare Parthos: summa-
que imperij ambigua, minora sine curâ haberi. Nam inter Gotarzes pleraque sæua (qui
necem fratri Artabano, coniugique ac filio eius præparauerat, vnde metys eius in ceter-
ros) acciuerè Bardanem. Ille vt erat magnis ausis promptus, biduo ³⁰ tria millia stadio-
rum * inuadit, ignarumque & exterritum Gotarzem proturbat: neque contatur, quin
proximas præfecturas corripiat, solis Seleucensibus dominationem eius abnuentibus.
In quos, vt patris sui quoque defectores, irâ magis quam ex vsu præsentis accensus, impli-
catur obsidione vrbis validæ, & munimentis obiecti amnis, muroque & com meatibus
firmatæ. Interim Gotarzes Daharum Hyrcanorumque opibus auctus, bellum renouat:
coactusque Bardanes omittère Seleuciam, Bactrianos apud campos castra contulit.

Tunc distractis Orientis viribus, & quoniam inclinarent incertis, casus Mithradati
datus est occupandi Armeniam, vi militis Romani ad excidenda castellorum ardua, fi-
mulque Hiberi exercitu campos persultante: Nec enim restitere Armenij, fuso qui prælium
ausus erat Demonacte præfecto. Paullulum contationis attulit rex minoris Armeniæ
Corys, versis illuc quibusdam procerum; deinde litteris Cæsaris coercitus. & cuncta in
Mithradatem fluxere, atrociorè quam nouo regno conduceret. At Parthi imperatores
cum pugnam pararent, ³¹ foedus repente faciunt, cognitis popularium infidijs, quas Go-
tarzes fratri patefecerat. congressique primò contanter, deinde complexi dextras, apud
altaria deum pepigere, fraudem inimicorum vlisci, atque ipsi inter se concedere. Potior
Barda-

25. MULTOS MILITIA.] Ad eam sententiam Sallustius, Humillimus quisque in aruis, aut militiâ, nullius honestæ rei egens, satis sibi, satisque patriæ erat: ut verè emendauit nobilissimus noster Douſa.

26. QUI A REPUBLICA.] Quidam scripti, qui & a: ex quo Pichona, quietâ rep. & mox deinde, petere. Assentior.

27. COGITARE PLEBEM.] Displicent que scripsi olim, & induco. Vett. cogitaret. Scribo, cogitare & plebem, quâ togâ enitesceret. id est, etiam quemuis è plebe occupatum esse, ut emergeret se, & nitidiorè togâ vti possit. Sed reuerâ (iterabo hunc animi mei sensum) & narrationes & orationes istæ, turbatæ, concisæ. Confer, sodes, hunc XI. librum, cum vno quouis è primoribus: iurabis elapsum cum imperitorum manibus, velut è pugna aliquâ Cannensi.

28. VSQUE AD DENA SESTERTIA.] Eandem summam Nero etiam desinit, credo. de quo Suetonius cap. XVII. Item vt litigatores pro patrocinijs certam iustamque mercedem darent. Sapius enim relata hæc lex, cum perumperet improbitas forensis. Eandem summam capere & Traianus aduocatis permisit, sed dumtaxat post negotia peracta. Plinius lib. v. Peractis tamen negotijs permittebantur pecuniam dumtaxat decem millium dare. Nam decem millia H-s. idem quod dena H-s. idem, quod cen-

tum aurei, vt alibi docbo. Quod honorarium patrono Vlpianus tribuit in singulas causas, l. 1. De varijs & extr. cognit.

29. VECTVM MEMORAVI.] In libris scilicet, quibus descriptæ res Caij. Dio lib. LX. rem breuiter tangit: Τὸν Μιθριδάτην ἢ Ἰβηρῶν ὁ Γαῖος μεταπεμφάμενος ἐδεδέκετο, οἷα δὲ πρὸς ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς ἀπέπεμψε. Id est, Mithridatem Iberum, quem Caius accersitum in vinclis habuerat, domum ad recipendum regnum remisit. Quod hic in Tacito est, vectum; manus, vinctum. Legerim, ad præsentiam Cæsaris vectum vinctumque memoravi. Quamquam Seneca non vinctum modo, sed in exsilium missum fuisse significat, De Tranquillit. cap. XI. Ptolemæum Africæ regem, Armeniæ Mithridatem inter Caianas custodias vidimus. Alter in exsilium missus est, (Mithridates scilicet:) alter vt meliore fide mitteretur, optabat.

30. TRIA MILLIA.] Est ingens cursus in biduo: sed noctes etiam haud dubie assumptæ. Faciunt trecenta septuagintaquinque milliaria Romana. est idem cursus, quem Annibal confecit, à Scipione victus: & vide me, si voles, Centuriâ Epist. ad Italos, epist. LIX.

31. FOEDVS REPENTE FACIUNT.] Non vt in libris hodie, iaciunt. Bene etiam Maurus, iaciunt. Porro an hic Bardanes sit, quem in eo tractu, regem à se

A Bardanes visus retinendo regno. At Gotarzes, ne quid æmulationis existeret, penitus in Hyrcaniam abiit: regressoque Bardani * deditur Seleucia, septimo post defectionem anno; non sine dedecore Parthorum, quos vna ciuitas tamdiu eluserat. Exin validissimas præfecturas inuasit. ³² & recipere Armeniam, * ni Vibio Marso Syriae legato bellum minitante cohibitus foret. Atque interim Gotarzes pœnitentiã concessi regni, & reuocante nobilitate, cui in pace durius seruitium est, contrahit copias. & huic contra itum ad annem Eriudem: in cuius transgressu multum certato, perucit Bardanes, prosperifque prælijs medias nationes subegit ³³ ad flumen Ginden, quod Dahas Ariosque determinat. Ibi modus rebus secundis positus. nam Parthi quamquam victores, longinquam militiam aspernabantur. Igitur exstructis monumentis, quibus opes suas testabatur, nec cuiquam ante Arsacidarum tributa illis de gentibus * parata, regreditur: ingens gloriã, atque eò ferocior, & subiectis intolerantior. Qui dolo antè composito, incautum venationique intentum interfecere, primam intra iuuentam, sed claritudine paucos inter senum regum, si perinde amorem inter populares, quàm metum apud hostes quaesiuisset. Nece Bardanis turbata Parthorum res, inter ambiguos quis in regnum acciperetur. Multi ad Gotarzen inclinabant; quidam ad Meherdatei ³⁴ prolem Phrahatis, obsidio nobis datum. Deinde præualuit Gotarzes. ³⁵ potitusque regiã, per sæuitiam ac luxum adegit Parthos mittere ad Principem Romanum occultas preces, quibus permitti Meherdatei patrium ad fastigium orabant. Iisdem consulibus ludi sæculares octingentesimo post Romam conditam, ³⁶ quarto & sexagesimo quàm Augustus ediderat, spectati sunt. Vtriusque principis ³⁷ rationes prætermitto, satis narratas libris quibus res Imperatoris Domitiani composui. nam is quoque edidit ludos sæculares, ijsque intentius affui sacerdotio Quindecimuirali præditus, ac tum prætor. quod non iactantiã refero, sed quia ³⁸ collegio Quindecimuirum antiquitus ea cura, & ³⁹ magistratus potissimum exsequebantur officia carimoniarum. Sedente Claudio Circensibus ludis, cum pueri nobiles equis ludicrum Troiæ inirent, interque eos Britannicus Imperatoris genitus, & L. Domitius adoptione mox in imperium & cognomentum Neronis adscitus;

Ita ut hic in regno maneat.

Cap. 10.

* Aliter Vat. dedit se vrbis Sel.

Sed pax ea haud in longum.

Iterum disfidens, pugnant, victore Bardane.

* parata. Quem superbiorem sui interimunt.

Gotarzes iterum regnat.

Cap. 11.

Ludi sæculares Roma.

Domitius Nero spe destinatur imperio.

à se visum & conuentum Apollonius apud Philostratum dicit, nescio. Aetas patitur: sed & ibi notatur, pulsum eum regno fuisse, & tertium tunc annum iterum regnasse. Lib. 1.

32. ET RECIPERE ARMENIAM.*] Non sanus locus: de quo velut in tenebris micabo. Libri scripti voce auctiores, recipere Armeniam habebat. Et rectè illud? ut sit Grecorum ἐξω, ἀπὸ τῆς δὲ ὑπαρχίας: quomodo Cicero, Apuleius, Agellius, alijq; à Latinis interdum. An, hauebat? an, audebat? verbum quidem infarciendum est, ruenti sententiæ sustentandæ. Venetâ editione, recipere Armeniam parabat, expressum inuenies. In Vat. opt. (siquid hoc ad rem) habeat, scribitur. litterâ aliâ supernè adiectâ.

D Quid si etiam, recipere Armeniam ibat? siue vadebat?

33. AD FLVMEN GINDEN.] Vett. Sinden. Gindes fluius nominatur etiam Seneca III. de Irâ: Cyrus cum Babylonem oppugnaturus festinaret ad bellum, Ginden latè fufum amnem vado transire tentauit, & que sequuntur: è quibus hauris sententiam Tibulliani versus,

— aut rapidus Cyri dementia Gindes. Vbi malè vett. libri, Cydnus. Nam & Herodoto Gyndes.

34. PROLEM PHRAHATIS.] Non filium, ne erres, sed nepotem ex Vonone. Ipse Tacitus infra.

35. POTITVSQVE REGIA.] Vat. opt. regiam. Itaq; scripsit.

36. QUARTO ET SEXAGESIMO.] Plinius: Eò

minùs miror Stephanionem, qui primus togatas saltare instituit, vtrisque sæcularibus ludis saltasse, & diui Augusti, & quos Claudius Consulatu suo quarto fecit: quando & sexagintatres non ampliùs interfuere anni.

37. RATIONES PRÆTERMITTO.] Que tamen clare sunt. Augustus enim priscam institutionem secutus est, & edidit quinctos ludos sæculares anno centesimo & nono (decimo debuisset, si paruisset arte legi) exacto. Claudius ita rationem instituit, ut centesimo quoque anno censuerit celebrandos: quasi sæculum rotundo centum annorum numero definiens. Itaque insuper habitâ computatione Augusti & priscâ: rettulit nunc octingentesimo vrbs anno, se IIII. & L. Vitellio III. Cos. Plura sicupis, vade ad Onufrij Panuini eâ super re libellum: viri industrij diligentis, & cui Romane memorie (curam tantum ferre potuisset aut limam) debent, debebuntq;.

38. COLLEGIO QVINDECIMVIRVM.] Ideò Horatius in Carmine seculari:

Quindecim Diana preces virorum Curet.

Et in Nummis Augusti: IMP. CÆS. AVG. LVD. SÆC. XV. S. F. id est, Quindecimviri sacris faciendis. Quamquam ad eos & aliorum ludorum curam pertinuisse, alibi mihi dictum.

39. MAGISTRATVS POTISSIMVM.] Hoc ad id spectat, quòd Prætozem se tunc præmisit: eòq; inquit, gnarum huius rei & permixtum.

tus; fauor plebis acrior in Domitium, loco præfagij acceptus est. vulgabaturque affuisse A
 infantia eius dracones in modum custodum, fabulosa & externis miraculis assimilata.
 nam ipse haut quaquam sui detractor, ⁴⁰ vnam omnino anguem in cubiculo visam nar-
 rare solitus est. Verùm inclinatio populi supererat ex memoriâ Germanici, cuius illa
 reliqua suboles virilis: & matri Agrippinæ miseratio augebatur, ob sæuitiam Messalli-
 næ. quæ semper infesta, & tunc commotior, quo minùs strueret crimina & accusatores,
 nouo & furori proximo amore distinebatur. Nam in C. Silium, iuuentutis Romanæ
 pulcherrimum, ita exarserat, vt Iuniam Syllanam nobilem feminam, matrimonio eius
 exturbaret, vacuoque adultero potiretur. Neque Silius flagitij aut periculi nescius erat;
 sed certo si abnueret exitio, & nonnullâ fallendi spe, simul magnis præmijs, opperiri fu-
 tura, & præsentibus frui pro solatio habebat. Illa non furtim, sed multo comitatu venti-
 tare domum, ⁴¹ egressibus adhærescere, largiri opes, honores: postremò velut translata
 iam fortunâ, serui, liberti, paratus principis apud * adulterum visabantur. At Claudius
 matrimonij sui ignarus, & munia censoria vsurpans, theatrali populi lasciuia seuer- B
 ris edictis increpuit, quòd ⁴² in P. Pomponium consularem (is carmina scenæ dabat)
 inque feminas illustres probra iecerat. Et lege latâ, sæuitiam creditorum coërcuit, ⁴³ ne
 in mortem parentum pecunias filijs familiarum fenori darent: fontesque aquarum
 in mortem parentum pecunias filijs familiarum fenori darent: fontesque aquarum
⁴⁴ Simbruinis collibus deductos, vrbi intulit. Ac nouas litterarum formas addidit, vulga-
 uitque:

Messallina
 in Silium
 amor:

Palam &
 quasi in iu-
 stum virum.

* Manuscr.
 alterum

Cap. 13.
 At Claudius
 aliud agit.
 Leges fert.

Aquas ducit.

Nouas litte-
 ras format.

40. VNAM OMNINO ANGVEM.] *Paullo aliter Xiphilinus, qui exuuias dumtaxat serpentis ad caput Neronis pueri inuentas ait: idq; vates ita interpreta- tos, magnam potentiam ab homine sene capturum. quia serpentes positus exuuijs senectutem exuerent. En vanitatem!*

41. EGRESSIBVS ADHÆRESERE.] *Qui mos Rome colendi potentiores.*

42. IN P. POMPONIVM CONSVLAREM.] *Qui consul fuit anno DCCXXCII. iterum sub Caio, anno DCCXXCIII. Sed de prænominis illustris viri & poëta, quero. Hic Publius dicitur: infra, Lucius; Deinde L. Pomponius Legatus auxiliaries Vangiones ac Nemetas, &c. Loqui enim eum de hoc poëtâ, docent quæ subiunxit: decretusque Pomponio triumphalis honos, modica pars famæ eius apud posteros, in quibus carminum gloria præcellit. At Dionis est Quintus: ἐπειτα τοὺς ἐν τῷ δεσποτικῷ ὑπὸ τῆς ἀπέλευσιν, ὡν εἰς τὴν Κωνσταντίνου Πομπωνίου ἐπὶ τὰ ὄλοις ἐτεσσιν ἐν τῷ οὐκ ἔμελλεν μετ' ὑπάρτεσιν κακῶς δεῖς. Quæ ipsa de hoc vate accipienda, clarum ex ijs quæ Tacitus lib. VI. Vbi cum descripsisset custodiam huius Pomponij apud fratrem, addit: At Pomponius multa morum elegantia, & ingenio illustri, dum fortunam æquus tolerat, Tiberio superstes fuit. Et sunt ab eo tempore, ad liberationem e custodiâ, anni septem. Hanc nominis litem dabam secundum Dionem (quippe integrè per scriptum apud eum prænomen est:) nisi submonuisset Tacitus fratrem poëta fuisse Quintum, lib. VI. Sancitæ aquâ & igni interdicitum, accusante Q. Pomponio. Is moribus in- quies, hæc & huiusmodi à se facitari prætende- bat, vt partâ apud principem gratiâ, periculis Pom- ponij Secundi fratris mederetur. Itaque nihil consti- tuit. Est autem hic, non Atellanarum scriptor, (qui L. Pomponius Bononiensis dicitur, Ciceroni, Seneca, Macrobio, Nonio, Festo, laudatus:) sed tragœdiarum. Quintil. Eorum quos viderim, longè princeps Pomponius Secundus, quem senes parùm Tragi- cum putabant, eruditione ac nitore præstare con- fitebantur. Plinius in epist. Pomponius Secundus scriptor Tragœdiarum, siquid fortè familiarior*

amicus tolleretur, dum ipse retinendum arbitraretur, dicere solebat, Ad populum prouoco. Hic est quem tanti Plinius alter fecit, vt vitam eius miserit in scripta. Libro XIV. Nobili exemplo docuimus, referentes vitam Pomponij Secundi vatis, cænamque quam Principi dedit. Et alibi: Ita sunt longinqua monumenta Tiberij Caiique Gracchorum manus, quæ apud Pomponium Secun- dum vatem ciuemque clarissimum vidi annos ferè post ducentos.

43. NE IN MORTEM PARENTVM.] *Quæ circumscriptio iuuentutis iam antè vetita, Latoria Lege. Sed paullo aliter. Nam Latoria lex saltem cauerat ijs, qui intra XXV. annos alios insuper habuerat: Claudius vniuersè constituit de omnibus filijs familiarum, etiam supra legitimam ætatem. Latoria etiam lex, fenoris aut pecuniæ nullâ mentione, simpliciter vetabat, minorem viginti quinque annis stipulari, id est, ἐπεσσοῦσθαι, aut Priscianus, siue stipulanti re- spondere. De eâ non dubiè Plautus sensit:*

Perij, an nō tum me lex perdit quina-vicenaria? Metuunt credere omnes.

Et alibi:

Ni dolo malo instipulatus siēs, nīve etiam dum siem

Quinque & viginti natus annos.

Asperius eandem Claudij legem rettulit Vespasianus, D
 Ne filiorum-familias feneratoribus exigendi credi- ti ius vquam esset, ne post patrum quidem mortem. Satis multa Icti ad Sc. Macedonianum.

44. SIMBRVINIS COLLIBVS.] *Vett. Sub Im- bruinis. Lego, sub Imbriuinis. Prorsum addi eam voculam placet. Non enim ex ipsis collibus deductam aquam vult: sed fontes aquarum qui sub collibus, Ro- mam perductos. Locus ipse in melioribus Lini libris, Imbriuium, lib. VIII. & Silio:*

— gelidoque rigantur

Imbriuium.

Apud Celsum tamen Simbruinas item aquas legas, lib. IV. cap. V. Consistere in frigidis medicatisque fontibus, quales Cutiliarum, Simbruinarumque sunt, salutare est.

A uitque: comperto Græcam quoque litteraturam non simul cœptam, absolutamque. Cap. 14.

45 Primi per figuras animalium Ægyptij sensus mentis effingebant; & antiquissima monumenta memoriæ humanæ impressa faxis cernuntur; & litterarum semet inuētores perhibent. Inde Phœnicas, quia mari præpollebant, intulisse Græciæ, gloriâque; adeptos, tanquam repererint quæ acceperant. Quippe 47 fama est Cadmum classe Phœnicum vectum, rudibus adhuc Græcorum populis artis eius auctorem fuisse. Quidam 48 Cecropem Atheniensem, vel Linum Thebanum, & 49 temporibus Troianis Palamedem Argium memorant, sexdecim litterarum formas; mox alios, ac præcipuum Simonidem ceteras reperisse. At in Italiâ Etrusci ab Corinthio Demarato, Aborigenes 50 Arcade ab Euandro didicerunt. Et formæ litteris Latinis, quæ veterimis Græcorum. 51 sed nobis quoque pauca primùm fuere: deinde additæ sunt. Quo exemplo 52 Claudius tres litteras adiecit, quæ vsui imperitante eo, post obliteratæ, aspiciuntur etiam nunc

53 in ære

B

45. PRIMI PER FIGURAS ANIMALIVM.] Non animalium solum, sed & rerum mutarum: quæ Hieroglyphica nota dictæ. Litteras tamen postea Ægyptijs siue Isis regina tradidit, siue Mercurius: sed ita, ut priscas illas notas, quas ἱεραὶ dicebant, Sacerdotes retinerent: alias, quas κοινὰ ἴμοις, vulgus.

46. ET ANTIQVISSIMA MONVMENTA.] Lego, ea antiquissima.

47. FAMA EST CADMVVM.] Atque ita creditum plerisque scriptoribus. ut Clementi Alexandrino, Strom. I. Κάδμος δὲ Φοινικῶν, ὁ τῶν γεγραμμάτων Ἑλλήνων εὐρητής, ὡς φησὶν Εὐφοροῦς (verius, Εὐφοροῦς) ὁθεν καὶ Φοινικῶν τὰ γεγραμμένα Ἡρόδοτος κεκλήθη γεγραφεῖ. Q. Curtius: Si famæ libet credere, hæc gens (Phœnices) litteras prima aut docuit, aut didicit. Isidorus: Græcarum litterarum vsûm primi Phœnices reppererunt. Hinc est quod phœniceo colore librorum capita describuntur, quia ab ipsis litteræ initium habuerunt. Quod ait de colore capitum siue titulorum in libris, verum & vetus est. Ouidius,

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur. Causa tamen inepta, & ex pectore Isidori. De Cadmo inuēto Agenoris F. vide & Plinium lib. VII. & Suidam, in Φοινικῶν.

48. CECROPEM ATHENIENSEM, VEL LINVM.] Cecropem tamen plerique Ægypto ortum fatentur, & illinc intulisse litteras. Linus est Apollinis & Terpsichoræ filius, de quo Suidas: λέγεται δὲ πατρὸς οὗτος ὑπὸ Φοινικῶν γεγραμμένα εἰς Ἑλλάδας ἀγαγεῖν. Ita vides in diuersitate sententiarum, consentire tamen omnes de Phœnice aut Ægypto: & bene Plinius, numquam dubitasse ait quin litteræ ab Assyrijs essent.

D 49. TEMPORIBVS TROIANIS PALAMEDEM.] Videamus. Troianis temporibus reperta primùm litteræ? Imò siue Cadmus, siue Cecrops eas repperit, trecentis propemodum ante id bellum annis. Quin & Orpheus Poëta vixit scriptusq; maior illo æuo. At quidam ita memorant de Palamede. Sed vix tamen aliqui veterum: & ad fidem rerum emendes: Quidam Cecropem Atheniensem, vel Linum Thebanum sedecim litterarum formas, & Troianis temporibus Palamedem Argium tres memorant, mox alios ac præcipuè Simonidem ceteras repperisse. Ita res habet. Sedecim litteræ primò: Palamedes tres addidit, ut Isidorus censet; siue quattuor, ut Plinius, * Suidas, (& per me quidem in Tacito etiam legeris,

Palamedem Argium IIII. memorant. nam ex notis omisis confusisq; hic error.) alias Simonides Pythagorasq;. Possis etiam verbis non traiectis scribere: Quidam Cecropem Atheniensem vel Linum Thebanum. Et temporibus Troianis Palamedem Argium memorant IIII. litterarum formas, &c. Etsi fateor tamen in Gorgiæ declamatione, pro Palamede, eum dici auctorem litterarum, ἀπλῶς & indefinitè. Itaque non nimis pertendo. etsi pro meâ sententiâ licet Irenæum etiam addas, libro I. aduers. Heres. cap. XII.

50. ARCADE AB EVANDRO.] Siue à Carmentâ eius matre, ut visum alijs.

51. SED NOBIS QVOQVE PAUCÆ.] Latinis primò non nisi XVI. litteræ. Kappa, Sallustius ludimagister inuenit: Gamma, Spurius Carvilius: litteram X. etas Augusti.

52. CLAVDIVS TRES LITTERAS ADIECIT.] Suetonius, Nouas etiam commentus est litteras tres, ac numero veterum quasi maximè necessarias addidit. Vterque esse litteras tres ait. Sed querimus eas: & quibusdam visum promptius, dubitare de Suetonij scripturâ. Non adhibebo id mantelium ignauie mee ego. Planissimè tres Claudius repperit. Æolicum Digamma, cuius facies litteræ ꝑ. inuēse. Quintilianus: Nec inutiliter Claudius Æolicam illam ꝑ. ad hos vsus litterarum adiecerat. Et iterum: Æolicæ quoque litteræ, quâ ceruom seruumque dicimus, etiam si forma à nobis repudiata est, vis tamen manet. Hanc non Claudius solus inter litteras habendam censuit, sed & Varro: si credimus Anneo Cornuto. Hanc litteram, inquit in Orthographiâ, Terentius Varro dum vult demonstrare, ita præscribit. VA. Qui ergo in hac syllabâ sonus est, idem litteræ erit. Hoc digamma etiam hodie in lapidibus Claudianis: TERMINAÏT AMPLIAÏTQVE. & DII. AVGVSTI. De hac ergo clarum. Secundam eruo è Prisciano lib. I. Antisigma. Ait; S. & P. loco Græcæ Ψ. fungitur. Pro quo Claudius Cæsar antisigma × hac figurâ scribi voluit: sed nulli ausi sunt antiquam scripturam mutare. Antisigma ideò, quia duo sigma obuerso dorso ΣΣ. Hac enim semilunæ figurâ, prisci Græci sigma formabant. In tertiâ litterâ heremus. nec auxilio est Grammaticorum manus. Non ille, qui AI. diphthongum fuisse censet, quia in Claudij æuo lapidibus, ANTONIAI. DIIAI. & similia scrip. a. Constat enim antiquitus creberrimè usurpatam hanc diphthongum.

P 2

Non

* In voce Παλαμήδης.

Cap. 15.
Haruspices
firmat.

53 in ære publicandis plebiscitis per fora ac templa fixo. Rettulit deinde ad senatum super collegio haruspicum, ne 54 vetustissima Italia disciplina per desidiam exolesceret: sæpè aduersis Reip temporibus accitis, quorum monitu redintegratas cerimonias, & in posterum re-
etiùs habitas. primoresque Etruria sponte, aut patrum Romanorum impulsu, retinuisse scientiam, & in familias propagasse: quod nunc segniùs fieri, publicâ circa bonas artes secordiâ, & quia externa superstitiones ualescant. Et leta quidem in præsens omnia; sed benignitati deum gratiam referendam, ne ritus sacrorum inter ambigua culti, per prospera obliterarentur. Factum ex eo

Cap. 16.
Cherusi regem Româ
petunt.

senatusconsultum: viderent pontifices, quæ retinenda firmandaque haruspicum. Eodem anno Cheruscorum gens regem Româ petiuit, amissis per interna bella nobilibus, & vno reliquo stirpis regis, qui apud urbem habebatur, nomine Italus. Paternum huic genus è Flavio, fratre Arminij. Mater 55 ex Catumero, principe Cattorum erat. ipse formâ decorus, & armis equisque in patrium nostrumque morem exercitus. Igitur Cæsar, auctum pecuniâ, additis stipatoribus, hortatur gentile decus magno animo capeffere. Illum primum Romæ ortum, nec obsidem, sed ciuem, ire externum ad imperium. Ac

Et Cæsar
mittit.

Accipitur
gratè primò:

Sed mox vi-
lescit.
In eum sur-
gitur.

primò lætus Germanis aduentus, atque eò magis, quòd nullis discordijs imbutus pari in omnes studio ageret; celebrari, coli, modò comitatem & temperantiam nulli inuisam, sapiùs vinolentiam ac libidines, grata barbaris, vsurpans. Iamque ad proximos, iam longiùs clarescere; cum potentiam eius suspectantes qui factionibus floruerant, discedunt ad conterminos populos, ac testificantur, Adimi veterem Germaniæ libertatem, & Romanas opes insurgere. adeò neminem iisdem in terris ortum, qui Principis locum impleat: nisi exploratoris Flauij progenies supra cunctos attollatur? Frustrâ 56 Arminij præscribi: cuius si filius hostili in solo adultus, in regnū venisset, posse extimesci, infectum alimoniâ, seruitio, cultu, omnibus exter-
wis. At si paterna Italo mens esset, non alium infensius arma contra patriâ ac deos penates, quam parentes eius exercuisse. His atque talibus, magnas copias coegere: nec pauciores Italum sequebantur. Non enim irrupisse ad inuitos, sed accitū memorabant. quando nobilitate ceteros anteiret, virtutem experirentur, an dignum se patruo Arminio, auo Catumero praberet. Nec patrem illi rubori esse, quòd fidem aduersus Romanos, volentibus Germanis sumtam, numquam omisisset. falsò libertatis vocabulum obtendi ab ijs, qui priuatim degeneres, in publicum exitiosi, nihil spei, nisi per discordias habeant. Astrepebat huic alacre vulgus, & magno* inter Barbaros prælio victor rex; dehinc secundâ fortunâ ad superbiam prolapsus, pulsusque, ac rursus Langobardorum opibus reffectus, per læta per aduersa res Cheruscas afflictabat. Per idem tempus Chauici, nullâ dissensione domi, & 57 morte Sanquinij alacres, dum Corbulo aduentat, inferiorem Germaniam incurfauere, duce Gannasco, qui natione Caninefas,

Cap. 17.
Ipsè quoque
se parat.

Et prælio
vincit.
* magno vt
inter

Cap. 18.
Chauici
Belgicam
infectant.

58 auxi-

Non etiam ille, qui litteram nescio quam inuentam à Claudio leniendo R. putat, ex corruptis Velij Longi verbis: in quibus prioribus de Acolico digamm à saltē egisse Velium scio. Sed nec Martianus Capella, qui sic scribit. Huic litteræ S. Diuus Claudius P. adiecit aut C. propter J. & Z. Græcas, Psalterium, saxa. Censet enim ille à Claudio nouum X. repertum. quod vanum puto, quia X. in vsu temporibus iam Augusti, vt disertè monet Isidorus. Sed & X. inter eas à Varrone & Quintiliano censetur, quæ non necessaria. Varro in Fragmento quopiam, ex libro De Grammaticâ. Litterarum partim sunt, & dicuntur, vt A. B partim dicuntur, & non sunt, vt H. & X. partim sunt, neque dicuntur, vt Q. J. Ex quibus verbis non absurde collegeris, duabus his litteris, quæ necessariae Varrone teste, nouam formam induisse Claudium nomenq. Et de J. quidem clarum, cui Antisigma respondit: de Q. Claudiano neglexerunt tradere Grammatici, & ego non diuino. Phi quidem littera, non dubie necessaria, & alius eius sonus quam F. vti monuit etiam Quintilianus. Hec in re Grammaticâ nugamur: & omittere licuisset si Claudij liber

exstaret, quem de ratione harum litterarum edidit.

53. IN ÆRE PUBLICANDIS PLEBISCITIS.] Ego verò cum Imperatoribus tollo hæc plebiscita: quæ vim vsurq. Claudij temporibus habere non potuerunt, omni potestate tratatâ ad vnum. Quere exempla in historiâ principum, non inuenies. Legerim. publicandis scitis. Sciti nomen generale est, & ad decreta omnia pertinet ac iussâ. Et haud dubie ea scriptura obseruata non solum in plebiscitis (vt demus ea fuisse) sed in legibus alijs, edictisq.

54. VETVSTISSIMA.] Quam ipsi Romani liberos suos capere volebant, ac publice mittebantur. Vide Valerium lib. I. de Relig. & Ciceronem II. de Diuinat.

55. EX CATVMERO.] In Vatic. est, Actumero: Strabone Οὐκ ἐστὶν ἐν τῷ Κέντρων, id est, Vcromerus. vel ad etymon Germanicum verius, Acromerus.

56. ARMINIVM PRÆSCRIBI.] Qui illi patruus, & tamquam in eius gratiam honoremq. Principatu ornatus esset.

57. MORTE SANQVINII.] Sanquinij Maximi, de quo supra dixi.

58. AVXI-

A 58 auxiliaris, & diu meritis, post transfuga, leuibus nauigijs prædabundus, Gallorum maximè oram vastabat, non ignarus dites & imbelles esse. At Corbulo prouinciam ingressus, magnâ cum curâ & mox gloriâ, cui principium illa militia fuit, triremes alueo Rheni, ceteras nauium, ut quæque habiles, per 59 æstuaria & fossas adegit: lintribusque hostium depressis, & exturbato Gannasco, ubi præsentia satis composita sunt, legiones operum & laboris ignaras, populationibus lætantes, veterem ad morem reduxit: ne quis agmine decederet, nec pugnam nisi iussus iniret. Stationes, vigiliæ, diurna nocturnaque munia, in armis agitabantur. Feruntque militem, quia 60 vallum non accinctus, atque alium quia pugione tantum accinctus foderet, morte punitos. Quæ nimia & incertum an 61 falsò iacta, originem tamen è seueritate ducis traxere: intentumque & magnis delictis inexorabilem scias, cui tantum asperitatis etiam aduersus leuia credebatur. Ceterum is terror milites hostesque in diuersum affecit. 62 nos virtutem auximus; Barbari ferociam infregere. Et natio Frisorum, 63 post rebellionem clade L. Apronij ceptam infensa, aut malè fida, datis obsidibus confedit apud agros à Corbulone descriptos. Idem senatum, magistratus, leges imposuit. Ac ne iussa exuerent, 64 præsidium immuniuit; missis qui maiores Chaucos ad deditonem pellicerent, simul Gannascum dolo aggredirentur. Nec irritè aut 65 degeneres insidiæ fuere aduersus transfugam, & violatorem fidei. Sed cæde eius motæ Chaucorum mentes, & Corbulo semina rebellionis præbebat; ut lætâ apud plerosque, ita apud quosdam sinistrâ famâ. *cur hostem conciret? aduersa in Republicam casura:* 66 *cum prosperè egisset, formidolosum paci, virum insignem, & ignauo principi prægrauem.* Ideò Claudius ad eò nouam in Germanias vim prohibuit; ut referri præsidia cis Rhenum iuberet. Iam castra in hostili solo molienti Corbuloni, hæ litteræ redduntur. Ille re subitâ, quamquam multa simul offunderentur, metus ex imperatore, contemptio ex barbaris, ludibrium apud socios, nihil aliud prolocutus, quam 67 *Beatos quosdam duces Romanos*, signum receptui dedit. 68 Ne tamen miles otium exueret, 69 inter Mosam Rhenumque, trium & viginti millium spatio, fossam produxit, 70 quâ incerta Oceani vetarentur. insignia tamen triumphi indulsit Cæsar, quamuis bellum negauisset.

Corbulo eos reprimis.
Disciplinam apud suos firmat.
Perquam seuerè.
Cap. 19.
Seu cum magno fructu. Frisos componit.
Gannascum interficit.
Claudius ardorem eius frangit.
Cap. 20.
Fossa Corbulonis.

Nec

58. AUXILIARIS, ET DIU MERITVS, POST TRANSFUGA.] *Vaticana scriptura, auxiliare est in meritis. Fortasse, auxiliaris, dein emeritis. Nam & auxilia, illo euo, credam adstricta ad militie certum modum. Mercero placet, Auxiliare æs diu meritis.*
59. ÆSTVARIA ET FOSSAS.] *Per Drusianam fossam, & lacus, qui plures tunc, in vnum Meridionalem coiuerunt.*
60. VALLVM NON ACCINCTVS.] *Aliud est ac si dixisset, Discinctus. Non accinctum fodere, est sine gladio fodere: Discinctum fodere, est solutâ fluxaq, tunica in morem muliebrem. At ex disciplinâ erat, cum gladio opus facere. Vegetius III. Milites gladio cincti fossam aperiuunt.*
61. FALSÒ IACTA.] *Venet. editio; iacta, aucta. hesitante librario utrum præferret, utrumque adscripsit. Ego quidem hic malim, falsò aucta.*
62. NOS VIRTVTEM AVXIMVS.] *Vereor ut scripserit, virtute auximus. Augendi verbum patienti significatu, ut infra.*
63. POST REBELLIONEM.] *Non ut receptum, per rebell. Historia ipsa narrata sine libri IV.*
64. PRÆSIDIVM IMMVNIVIT.] *Ita manu. At vulgi lectio, inde muniuit. Suspiciari possis antiquè fuisse endomuniuit. Vti apud Linium lib. V. Iuuentutem militarem Senatusque robur in arcem Capitoliumque conscendere: armisque & frumento collatis, ex loco inde munito deos homi-*

nesque & Romanum nomen defendere. *scripserim, endomunito.*
65. DEGENERES INSIDIÆ.] *Non indigna nomine Romano, aut ipso Corbulone: quia nempe in transfugam, & militie desertorem. Hoc enim est, quod fidei violatorem dicit: id est, sacramenti.*
66. CVM PROSPERE EGISSET.] *Iosie Merceri lectio verior, sin prosperè, & approbata quibusdam libris. Sententia, Aduersa reip. nocitura; prospera, ipsi Corbuloni.*
67. BEATOS QVOSDAM DVCES.] *Corruptione littera, perijt huic dicto Venus. Scribe, quondam. id est, olim liberâ rep. Persuadet Dio, qui sic extulit: ὡς μακάριοι οἱ πάλαυ ποτὲ σεαυτηγῆσαντες.*
68. NE TAMEN MILES.] *Sententia scripturam eam damnat. Lege ergo, Vt tamen.*
69. INTER MOSAM RHENVMQVE.] *Dio consentit, διατάσσουσι, inquit, πᾶν τὸ μεταξὺ τῆς τῆς Ρῆνης καὶ τῆς Μόσας, σαδίας ἐξ ὀμῆκοντα καὶ ἑκατον μάλια. Nam stadia centum LXX. milliaria conficiunt XXIII. duobus stadijs & semi minus: ita ut septem stadia cum dimidio pro milliari capias. quod Plutarchus, Suidas, alijs, monuerunt. Interpres tamen Dionis milliaria XXI. vertit: & addit non conuenire illi cum Cornelianâ ratione.*
70. QVA INCERTA OCEANI VETARENTVR.] *Rectè. non vectarentur. Dio interpretatur, ἵνα μὴ οἱ ποταμοὶ ἐν τῇ τῆς ὠκεανῆ πλημμυρῆδι ἀναρρέοντες περιλαγίζω-*

Nec multo post Curtius Rufus eundem honorem adipiscitur, qui ⁷¹ in agro Mattiaco recluserat specus, quærendis venis argenti: unde tenuis fructus, nec in longum fuit. At legionibus cum damno labor, excodere riuos, quæque in aperto grauiâ, humum infra moliri. quibus subactis miles, & quia plures per prouincias similia tolerabantur, componit occultas litteras nomine exercituum, precantium imperatorem, ut quibus permissurus esset exercitus, triumphalia antè tribueret. ⁷² De origine Curtij Rufi, quem gladiatore genitum quidam prodidere, neque falsa promiserim, & vera exsequi pudet. Postquam adoleuit, ⁷³ sectator quæstoris cui Africa obtigerat, dum in opido Adrumeto vacuis per medium diei porticibus secretus agit, ⁷⁴ oblata ei species muliebris ultra modum humanum, & audita est vox: *Tu es Rufe, qui in hanc prouinciam pro consule venies.* Tali omine in spem sublatus, digressusque in urbem, & largitione amicorum, simul acri ingenio, quæsturam, & mox nobiles inter candidatos præturam principis suffragio assequitur: cum hisce verbis Tiberius dedecus natalium eius velauisset, *Curtius Rufus videtur mihi ex se natus.* Longâ post hæc senectâ, & aduersus superiores tristi adulatione, arrogans minoribus, inter pares difficilis, consulare imperium, triumphi insignia, ac postremo Africam obtinuit: atque ibi defunctus, fatale præfagium impleuit. Interea Romæ, nullis palam neque cognitis mox causis, Gn. Nouius insignis eques Romanus, ⁷⁵ ferro accinctus reperitur in cætu salutantium Principem: nam postquam tormentis dilata-

Cap. 21.
Curtius
Rufus.

Circa enim
miraculum.

Grandia in-
crementa.

Cap. 22.
Nouius cum
ferro, in
Principe m.

λαγίλωσι. ne fluuij in Oceani æstu refluentes superstagnarent. Fuisse ergo necessum est fossam eam inferioris Batauia parte, inter Rhenum veterem, Mosamque: ubi ferè ubique inter duos fluuios XXIII. miliarium interuallum. Supra agrum Batauum, inter Mosam & adhuc integrum Rhenum, esse non potuit: quoniam illic certè periculum nullum ab æstu. Vertranus, cui legi placet, vitarentur (hoc sensu, ut fossam eam perduxerit, quâ commeari à Mosâ ad Rhenum posset, ne Oceani pericula necessum esset subire) non placet. Multò minus Ferretus, qui περὶ τοῦ εὐρῆς certè fuit, cum Mosam hîc cum Mosellâ confudit, & ea scripsit quæ rideant Batauorum pueri.

71. IN AGRO MATTIACO.] Suspectum esse, & potius Maciaco, vel Mazyaco legendum videri (qui populi Africæ sunt) docui in Saturnalium II.

72. DE ORIGINE CURTII RUFII.] Est qui hunc censeat esse illum, qui memoriam scripsit rerum Alexandri, purè mehercules & Latine. Modius certè noster, cuius censura Curtius non leuiter debet, testatum reliquit cognomen ei Rufi tribui à libris. Pugnare tamen atas videatur, si quidem ad Augustum referenda illa sunt è libro eius X. Proinde iure meritoque populus Rom. salutem se principi suo debere profiteretur, cui noctis, quam panè supremam habuimus, nouum sidus illuxit. Huius herculè, non solis ortus lucem caliganti reddidit mundo, cum sine suo capite discordia membra trepidarent. Quot ille tum exstinxit faces? quot condidit gladios? quantam tempestatem subitâ serenitate discussit? Non ergo reuiescit solum, sed etiâ floret imperium. Absit modò inuidia, excipiet huius sæculi tempora eiusdem domus vtinâ perpetua, certè diuturna posteritas. Sed non sunt: nec quidquam hîc de sidere Iulio, ut nugantur. Refutant sequentia: quoniam Augustus cum ad imperium venit, non exstinxit bellorum faces, non gladios condidit: sed accendit, eduxit. Refutat & ille locus è lib. III. de vrbe Tyro. Multis ergo casibus defuncta, & post excidium renata, nunc tamen, longâ pace cuncta refouente, sub tutelâ Romanæ consuetudinis ac-

quiescit. Nam ait & agnoscit longam pacem in re Romanâ. An ea sub initia Augusti? imò viginti annorum bella. Itaque priora illa refero ad Caij Caligulae cadem, & confusionem quæ secuta: Senatu imperium abrogante, milite & plebe stabiliente. Hæc sunt illa sine capite discordia membra; & Claudius ipse, nouum sidus. Tamen incerta hæc mihi, fateor: & facile manum dederò, si quis adferet verisimiliora.

73. SECTOR QUÆSTORIS.] Vatic. Sector. nec sperno. Ad hastam enim sectiones exercebant. Vulgatam tamen firmat Plinius de hoc ipso Curtio Ruso libro VII. epistol. Tenuis adhuc & obscurus obtinenti Africam comes hæserat. Ait enim, comes.

74. OBLATA EI SPECIES MULIEBRIS.] Plinius super eodem miraculo: Inclinato die spatiabatur in porticu. offertur ei mulieris figura, humanâ grandior, pulchriorque. perterrito, Africam se futurorum prænunciam dixit. iturum enim Romam, honoresque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eandem prouinciam reuersurum, ibique moriturum. Quod ait ultra modum humanum: semper ita antiqui, ut fidem diuinitatis adstruant eiusmodi idolis. Virgilius:

Visa mihi ante oculos, & notâ maior imago.

Iuuenalis:

— tua sacra & maior imago

Humanâ, turbat pavidum cogitque fateri.

Xenophon lib. VIII. ταυδείας. Εἰδοξεν αὐτῷ ἀγορεύειν, κρείττων τις ἢ κατ' ἀνθρώπων, εἰπεῖν, Συσυδάτῃ, ὡς Κύρη. ἦδ' ἢ εἰς θεοῦς ἀπεί. Tacitus I. Histor. Erupisse cellâ Iunonis maiorem humanâ speciem.

75. FERRO ACCINCTVS REPERITVR.] Ideò Claudius primus (& fortasse hac occasione) scrutatores instituit, qui promiscuè omnes ad principem salutandi vel quâ aliâ causâ venientes excuterent. Suetonius: Salutatoribus scrutatores semper apposuit, & quidem omnibus, & acerbissimos. Quos tamen Vespasianus iterum sustulit, narrante eodem Suetonio, cap. XII. Verba Dionis ad hunc morem digna

D

A dilaniabatur, ⁷⁶ de se Nouius * conscios non edidit, incertum an occultans. Iisdem consulibus P. Dolabella censuit ⁷⁷ spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum, pecuniâ eorum, qui quæsturam adipiscerentur. Apud maiores virtutis id præmium fuerat, cunctisque civium, si bonis artibus fiderent, licitum petere magistratus: ac ne ætas quidem distinguebatur, quin primâ iuventâ consulatum ac dictaturas inirent. Sed quæstores, regibus etiam tum imperantibus, instituti suat: quod lex curiata ostendit, ab L. Bruto repetita. Mansitque consulibus potestas diligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret. creatique primùm ⁷⁸ Valerius Potus, Æmylius Mamercus, ⁷⁹ LXIII. anno post Tarquinius exactos, ut rem militarem comitarentur. Dein gliscen-
B tibus negotijs, duo additi qui Romæ curarent. ⁸⁰ Mox duplicatus numerus, stipendiariâ iam Italiâ, & accedentibus prouinciarum vectigalibus. Post lege Syllæ ⁸¹ viginti creati supplendo senatui, cui iudicia tradiderat. & quamquam equites iudicia reciperauissent; quæstura tamen ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium, gratuito concedebatur, donec sententiâ Dolabellæ velut venundaretur. A. Vitellio, L. Vipsanio consulibus, cum de supplendo senatu ageretur, primoresque Galliæ, quæ Comata appellatur, ⁸² fœdera & ciuitatem Romanam pridem assecuti; ius adipiscendorum in vrbe honorum expeterent: multus eâ super re variusque rumor, & studijs diuersis apud Principem certabatur, asseuerantium, *Non adeo agram Italiam, ut senatum suppeditare urbi*

Quæstoribus necessitas muneris imposita. Ex occasione de quæstura.

Cap. 23. A. V. C. DCCCI. Galli ciuitatem plenam adfectant. Contradicitur.

suâ

digna legi: Κλαύδιος τὰτε ἄλλα ἀκρίβως ἐφυλάττετο, καὶ πάντας τοὺς θεωροῦντας οἱ καὶ ἀνδραγαθὴ γυναικας ἐρόδωνται ἐπολεῖ, μή τι ξιφίδιον ἐχῶσιν. ἐντε τοῖς συμποσίοις πάντως πινὰς στραπώτας σιεύοντες εἶχε. καὶ τὸτο μὲν ἐξ ἐκείνης καταδειχθῆναι, καὶ δεῦρο δὲ γίνεσθαι. ἢ δὲ δὴ ἐρόδωναι ἢ δὲ πάντων δὲ. Οὐδὲ πᾶσι αὐτοῦ ἐπαύσατο: Claudius cum alia acriter obseruabat, tum omnes qui ad ipsum venirent, viros & fœminas explorari iubebat, nequem gladium aut fœcam haberent. in conuiujs etiam vbique milites quosdam adstantes habebat: atque id ab eo ostensum, deinceps ad hoc æui feruatur: at scrutatio illa omnium, per Vespasianum sublata est.

C Mansit igitur de Militibus: at de Scrutatione Vespasianus sustulit. quod vide in Suetonio, cap. XII. & fac ab istis lucem. Mos iste scrutandi vetus, & Grecis quoque. Tangit Plutarchus in Timoleonte: ubi Dionysium iam exsulem, irrisum à quodam ait, qui intrans ad eum vestem excussit ut tyrannis fieri solet. Locum totum vide.

76. DE SE NOVIUS * CONSCIOS.] Non integer locus vel indicio libri Farnesiani, qui cum lacunâ refert: De se noui . . . . . conscios. Videtur non incommodè explere posse: de se Nouius confessus, conscios non edidit.

D 77. SPECTACVLVM GLADIATORVM.] Suetonius: Collegio Quæstorum, pro straturâ viarum, gladiatorium munus iniunxit. Quod mutauit Nero, qui censuit, ut ne designatis quidem Quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset, ait Tacitus lib. XIII. Iterum induxit Domitianus, notante Suetonio cap. IV. & perseverauit. Tertullianus: Transijt hoc genus editionis ab honoribus mortuorum ad honores viuientium, Quæsturas dico, & magistratus, & Flaminia & Sacerdotia. Plura de his, proprio libro.

78. VALERIVS POTVS.] Ita libri scripti. Lego, Potitus, quod Valeria gentis cognomen est. In vulgatis Valerius Postumius, imperitè. Est autem ille ipse qui Consul postea anno V. CCLXXXIV. Quod clare ex Dionysio hauries lib. IX.

79. LXIII ANNO POST.] Error numeri. nisi placet de primis quæstoribus totos XL. annos à Liuiio & Dionysio discrepare Tacitum. Nam anno urbis CCLXIX. Q. F. Ser. Cornelio Cos. Liuius primus Quæstores nominati, L. Valerius & Caso Fabius: itemq; Dionysio lib. VIII. Ac ex hac Taciti putatione, circa annum demum urbis CCCVIII. Quæstores statuamus necesse est. Quod falsum esse, liquet vel ex eo, quod Liuius & Dionysius post annum illum CCLXIX. sæpius iam Quæstores nominant. Corrige hic ergo, XXIII. anno. ut ratio constet. In altero tamen Quæstore manet adhuc dissensus: qui Liuius & Dionysio est Caso Fabius, non Mam. Æmylius, ut nostro. Nam Plutarchus planè diuersus, qui P. Veturium & M. Minutium nominat.

80. MOX DVPLICATVS NVMERVS.] Epitome Liuij xv. Quæstorum numerus ampliatu est, ut octo essent. Quod accidit circiter annum urbis CDLXXXVIII.

81. VIGINTI CREATI SVPPLENDO SENATVI.] Vti à Cesare Dictatore quadraginta, eadem, ni fallor, causâ. Vide Dionem XLIII.

82. FOEDERA ET CIVITATEM.] Duplex Gallia, Cisalpina, Transalpina. Cisalpini iterum duplices, Cispadani, Transpadani. Ex his qui cis Padum, ius ciuitatis assecuti sunt post bellum Marsicum: qui trans Padum, ius Latij eodem tempore, ferente Pompeio Strabone, qui pater Magni. Ea lex, Pompeia dicta. Sed non contenti Latinitate Transpadani, turbas sæpè mouerunt: incitante etiam post Quæsturam C. Cesare. Nec enim de alijs Suetoniana illa capio; Decedens ergo ante tempus colonias Latinas de petendâ ciuitate agitantes adiit, & ad audendum aliquid concitasset, nisi consules conscriptas in Ciliciam legiones paullisper ob id ipsum retinuis-
 sent. Donec ille Cesar Dictator primùm, transtulit eos in ciuium ius, narrante Dione lib. XLI. Τοῖς Γαλάταις τοῖς ἐντος τῆς Ἀλπεῶν ὑπὲρ τὸν Ἠεῖδανον οἰκοῦσι τὴν ποταμείαν, ἅτε καὶ ἄρξας αὐτῶν, ἀπέδωκε. At de Transalpinis non liquide pureq; aliquid scriptum reperio, nisi quod Strabo ostendit Canaros, Salyesq;

sua nequiret: suffecisse olim⁸³ indigenas consanguineis populis, nec poenitere veteris Reip. Quin
 adhuc memorari exempla, qua prius moribus ad virtutem & gloriam Romana indoles prodi-
 derit. An parum, quod⁸⁴ Veneti & Insubres curiam intruperint, ⁸⁵ nisi coetus alienigenarum
 velut captiuitas inferatur? quem ultra honorem residuis nobilium? ⁸⁶ aut si quis pauper e La-
 tio senator foret? Oppleturos omnia diuites illos, quorum aui proauique, hostilium nationum du-
 ces, exercitus nostros ⁸⁷ ferro vique ceciderint; diuum Iulium apud Alesiam obsederint. Recentia
 haec. quid si memoria eorum inoriretur, ⁸⁸ qui Capitolio & ⁸⁹ ara Romana manibus eorumdem
 prostratis. Fruerentur sane vocabulo ciuitatis: insignia patrum, decora magistratum, ne vulga-
 rent. His atque talibus haut permotus Princeps; etiam statim contra differuit, & voca-
 to fenatu⁹⁰ ita exorsus est. Maiores mei (quorum antiquissimus Clausus origine Sabinâ, simul
 in ciuitatem Romanam & in familias patriciorum adscitus est) hortantur, uti paribus consilijs
 Remp. capessam, transferendo huc quod usquam egregium fuerit. Neque enim ignoro Iulios Albâ,
 Coruncanios Camerio, Porcios Tusculo; & ne vetera scrutemur, Etruriâ Lucaniaque, & omni
 Italiâ, in senatum accitos. Postremò ipsam ad alpes promotam, ut non modò singuli viritim, sed
 terra gentesque in nomen nostrum coalescerent. Tunc solida domi quies, & aduersus externa flormi-
 mus, cum Transpadani in ciuitatem recepti, cum specie⁹¹ deductarum per orbem terra legionum,
 additis prouincialium validissimis fesso imperio subuentum est. Num poenitet Balbos ex Hispaniâ,
 nec minus insignes viros e Galliâ Narbonensi transiisse? Manent posteri eorum, nec amore in
 hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedaemonijs & Atheniensibus fuit, quam-
 quam armis pollerent, nisi quòd victos pro alienigenis arcebant? At conditor noster Romulus tan-
 tum sapientiâ valuit, ut plerosque populos eodem die hostes, dein ciues habuerit. Aduena in nos
 regnauerunt.⁹² Libertinorum filijs magistratus mandari,⁹³ non, ut plerique falluntur, * recens,
 sed

Cap. 24.
 Sed ab hys est
 Princeps.

* Vat. re-
 pens,

lyess, ciuitate donatos, tempore tamen non expresso.
 Παντας, inquit, εἶπω δεσποτορεῦσι (Cauarorum
 nomine, scilicet) τὰς ταύτην βαρβαρέους, εἰδὲ βαρβαρέους
 ἐπὶ ὄντας, ἀλλὰ μετακεκέρους τὸ πλεον εἰς τὸν τῶν
 Ρωμαίων τύπον, καὶ τῆν γλῶττην καὶ τοὺς βίους, πινὰς δὲ
 καὶ τῆν πολιτείαν. id est, Omnes ita appellant, qui ibi
 incolunt, Barbaros: etsi nunc non Barbaros, quia
 plerique eorum ad Romanum habitum transie-
 runt & linguâ & moribus, quidam etiam in ciui-
 tatem eorum recepti. Donatos tamen non dubium
 est ab Augusto: tuncne cum Italiam ad Alpes promo-
 uit? an potius in diuturnâ illâ peregrinatione, cum ad
 res Galliae constituendas biennium continuum illic
 egit? Quod obiter suadere Dio videtur lib. LIV. qui
 Augustum in eâ peregrinatione libertatem & ius ci-
 uitatis alijs dedisse ait, alijs ademisse. Ciuitatem autem
 accipimus, sine iure suffragij: quod nunc à Claudio
 demum adsecuti.

83. INDIGENAS CONSANGVINEIS.] Sensus vi-
 deatur. Olim Latinos (qui indigenae) suffecisse Roma-
 nis, sanguine & affinitate cum ijs iunctis: cur non
 nunc tota Italia? Possis etiam, indigenas consangu-
 inos populos: eodem sensu.

84. VENETI ET INSVBRES.] Qui populi Trans-
 padani. Ex his colligas, Cauaros, de quibus Strabo,
 pleno ciuium iure non fuisse. Eos enim potius hic no-
 minassent.

85. NISI COETVS ALIENIGENARVM.] Quod
 sane haut diu post euenit. adeò ut Augustinus verè
 scripserit, Numquid non multi Senatores in alijs
 terris, qui Romam ne facie quidem norunt? li-
 bro V. De ciuit. cap. XVI.

86. AVT SI QVIS PAVPER.] Negandi vim ha-
 bet. quasi dicat: an aliquis etiam pauper e Latio Sena-
 tor fiet? non fiet. posset etiam, aut ecquis.

87. FERRO VIQVE CECIDERINT.] Ita in meis libris, & rectè. vulgò, Ferro ignique.

Simile mendum scio esse in Suetonij Claudio, cap. XXI.
 Diu cunctatus, an omnes igni ferroque absum-
 meret, tandem e suâ sede profilit, Lege, VI, fer-
 roque.

88. QVI CAPITOLIO ET ARA ROMANA.] C
 Locus fractus corruptusque, uti oratiuncula hac tota.
 Nec ista Attius Nanius pater augurum restituerit,
 sine libris: nedum ut Beatus nobis persuadeat germa-
 nam lectionem esse, qui Capitolio & ara Romanâ?
 manibus eorumdem parceretis? Est enim, inquit,
 Apostrophe: subaudiendumque, potiti sunt. quâ figurâ
 medius fidius vellem ipse usus esset. Mei libri, memo-
 ria eorum memoretur qui Capitolio & ara Ro-
 mana manibus eorumdem per se fatis.

89. ARA ROMANA.] Aram Maximam intelle-
 git, quae inter sacerrima Romae.

90. ITA EXORSVS EST.] Quae oratio Principis
 memoria causâ Lugduni habita, celeberrimâ urbe
 Galliarum, & in as incisa. Tabula manet illicò etiam
 nunc; & dignum lectu exemplar eius, quod, ex scri-
 ptorum fide, proposui in EXCVRSV A. eò magis, quòd
 multa in eo ad Taciti lucem.

91. DEDVCTARVM PER ORBEM.] In colonias
 nempe deductarum. Iusque, nisi e prouincialibus ferè
 semper aliqui, eodem iure.

92. LIBERTINORVM FILIIS.] Hoc illud est
 quod Suetonius notat in Claudio: Appium Cæcum
 Censorem, proauctorem generis sui, libertino-
 rum filios in Senatum allegisse docuit: ignarus
 temporibus Appij, & deinceps aliquamdiu liber-
 tinos dictos, non ipsos qui manumitterentur, sed
 ingenuos ex his procreatos. Et notat verè. Nam
 libertorum filij adeò à curiâ remoti temporibus pri-
 scis, ut nec in militiam sint admissi. & bello Italico
 libertini primum militare ceperunt, ut notat Epitome
 Liuiana LXXIII.

93. NON, VT PLERIQVE FALLVNTVR, RE-
 CENS.]

A sed priori populo factitatum est. At cum Senonibus pugnavimus. scilicet Volsci & Equi, numquam adversam nobis aciem struxere? Capti à Gallis sumus. sed & Tuscis obsides dedimus, & Samnitium iugum subiivimus. Attamen si cuncta bella recenseas, nullum ⁹⁴ breviori spatio quam adversus Gallos confectum. continua inde ac fida pax. Iam moribus, artibus, affinitatibus nostris mixti, aurum & opes suas inferant potiùs, quam separati habeant. ⁹⁵ Omnia P.C. quæ nunc vetustissima creduntur, nova fuere. plebei magistratus post patricios, Latini post plebeios, ceterarum Italiae gentium post Latinos. Inueterascet hoc quoque: & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit. Orationem Principis secuto patrum consulto, primi Ædui senatorum in vrbe ius adepti sunt. datum id foederi antiquo, & quia ⁹⁶ soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano vsurpant. Iisdem diebus in numerum Patriciorum ascivit Cæsar ⁹⁷ vetustissimum quemque è senatu, aut quibus clari parentes fuerant: paucis iam reliquis familiarum, quas ⁹⁸ Romulus maiorum, & L. Brutus minorum gentium appellaue- rant, exhaustis etiam quas dictator Cæsar lege Cassiâ, & princeps ⁹⁹ Augustus lege Sæniâ **B** sublegere. Lætâque hæc in R.P. munia, multo gaudio *Censoris inibantur. Famosos pro-
bris

Cap. 25.
Igitur impe-
trant.

Patricij sup-
plentur.

*Farn. Cz-
saris

CENS.] Non herclè antiquius, quam à Cæsare. Pri-
mus ille libertorum filios allegit in Senatum, & magi-
stratu ornauit. Dio XLIII. καὶ ἀμπελιθεῖς μὲν ἐπὶ
τῷ γενομένῳ, μὲν δὲ ἐν ἀρχαίων, μήτ' εἴ τις ἑσπώτης,
μήτ' εἴ ἀπελοδέου παῖς ἢ ἑσπώτης: id est,
Multos in Senatū allēgit, nihil dijudicans vtrum
quis miles esset, vtrumve filius liberti.

94. BREVIOR SPATIO.] Ita, si Galliam coma-
dam spectas, de quâ hic agitur: nam decimo anno à
Cæsare perdomita est. Aliter in alijs: quod historia
dicent.

59. OMNIA P.C. QUÆ NUNC.] Pulchram
& acutam Sententiam reperio à Synesio Cyrenensi
Episcopo, haud disparibus sanè verbis, expressam in
epistola LVII. πολλά τῶν δέοντων ὁ χρόνος ἐξέειρε, καὶ
διωρθώσατο. ἐχ' ἅπαντα πρὸς ὄψα δειγματα γί-
νεται, καὶ τῶν ἡγεμονίων ἕκαστον ἀρχὴν ἔχει. ἡμεῖς ἀρ-
χὴν δ' ὄψα εἶδει βελτίονι. Verto: Multas rerum vti-
lium tempus inuenit, aut correxit. Non omnia
ad exempla fiunt, & singula quæ facta sunt ini-
tium semel habuerunt. Demus & nos principium
meliori consuetudini. Simile, sed breuiter, Tertul-
lianus aduers. Marc. I. cap. IX. Omnis res anterior
posteriori normam præministruit.

96. SOLI GALLORVM FRATERNITATIS
NOMEN.] In Panegyrico Flauiensium nomine apud
Constantinum dicto: Quænam igitur gens toto or-
be terrarum in amore Romani nominis Ædus se
postulet anteponi? qui primi omnium inter illas
immanes & barbaras Gallia gentes plurimis Se-
natusconsultis fratres populi Rom. appellati sunt:
& cum à ceteris Rhodano ad Rhenum vsque po-
pulis ne pax quidem posset nisi suspecta sperari,
soli consanguinitatis nomine gloriati sunt. Et post-
ea: Imputauere se origine fabulosâ in Sicilia Ma-
mertini, in Asia Ilientes: soli Ædus non metu ter-
riti, non adulatione compulsi, sed ingenuâ & sim-
plici caritate fratres populi Rom. crediti sunt. Be-
nè ait, crediti. Neque enim aliunde, ut credo, fratres,
quàm ex sermone communi Gallorum Germanorumq;
quo fideles socij, fratres amiciq; dicuntur. non quia
ab Iliaco sanguine, ut suggerunt quidam. Sed quod
Tacitus dicit solos Æduos id nomen vsurpasse: repug-
nat Lucanus, qui tribuit etiam Aruernis:

Et docilis rector monstrati Belga couini,

Aruernique ausi Latio se fingere fratres
Sanguine ab Iliaco populi.

Et lapis antiquus, qui Batavis. GENS. BATAVORVM.
AMICI. ET. FRATRES. ROM. IMP. quæ inscriptio
eruta armamentario Britannico, ad ostium veteris
Rheni. Tamen Diodorus etiam pro Tacito, libro V.
ἡ γαλατία κατοικεῖται μὲν ὑπὸ πολλῶν ἐθνῶν ἀνα-
φόρον τοῖς μεγέθει. ὧν ἕστιν ἐν πρῶτῳ Ῥωμαίων ἔχον
συγγράειαν παλαιάν καὶ φιλίαν, τῶν μὲν καὶ τῶν κατ'
ἡμᾶς χρόνων ἀναμύθεσαν.

97. VETVSTISSIMVM QVEMQVE E SENA-
TV.] Aliud Patricij, aliud Senatores. Senatores multi
è plebe, ut septuennibus pueris notum. Claudius igitur
ne extingui, & intermori patriciorum familias
pateretur, antiquissimum quemque è plebeis Senatori-
bus rettulit in patres. Dico antiquissimum; siue ætatis
ratione, seu potiùs temporis, quo in Senatu fuit. Hæc
clara Taciti mens. At vir iuris & antiquitatis con-
sultus, quasi in Cimmericos delatus esset, ita hic cecutit.
Vertit se in omnes formas, & tandem definit scri-
bendum esse: vetustissimum quemque è se natum.
Sapis lector, & non rides?

98. ROMVLVS MAIORVM.] Tacitus sensisse
videtur omnes patricios qui à regibus lecti (plures
enim reges post Romulum legerunt) Maiores fuisse:
qui à Bruto, Minores. Liuius tamen & alij, contra.
cuius rei confusam veritatem vide apud Onufrium in
Fastis, quem non exscribo. Sed Tacito, ut opinor, au-
ctores sui. Lud. Viues tamen, patrum ævo doctrinâ
celebri, verbis aliquot insertis hic legebat: Romu-
lus maiorum gentium, L. Tarquinius minorum,
Brutus conscriptorum appellauerant. cuius episto-
lam eâ super re publicauit amicus meus dum vixit
G. Canterus in Nouis suis. At mihi nondum animus
adsentiendi: nec tibi quidem, si cum iudicio excusse-
ris, quæ Onufrius per satyram & confuse, ut solet,
collēgit.

99. AVGVSTVS LEGE SÆNIA.] Ille idem Vi-
ues scribit, Seruiâ. Ius & mos Belgæ, dissentendi ab
Ibero. Sæniâ enim vera lectio. Colligo ex Dione LII.
qui hunc patriciorum dilectum confert in annum vr-
bis DCCXXV. τὸ τε τῶν ἐπιπέδων ἄσπος, inquit, σιω-
πλήθυσσε, τῆς βελγῆς οἱ δὴθεν ἐπιπέδου ἄσπος τὸ ποσὶ-
σαι, id est; Patriciorum numerum impleuit; Se-
natu scilicet id ei iubente. Ex quo vides Sc. aliquod
fuisse

Senatum
purgat Ca-
sar, clementi
viâ.

Lustrum
condit.

Cap. 26.
Messallina
ruit.
Præcipiti
etiam Siliio.

Vino marito,
alium indu-
cit.
Cap. 27.
Incredendâ
audaciâ, an
impudentiâ.

bris quo nam modo senatu depelleret anxius, ¹⁰⁰ mitem & recens repertam quandam **A**
¹⁰¹ ex seueritate priscâ rationem adhibuit: monendo, secum quisque de se consultaret,
 peteretque ¹⁰² ius exeundi ordinis. facilem eius rei veniam. & motos senatu, & excusa-
 tos simul propositurum: vt iudicium censorum ac pudor sponte cedentium permixti,
 ignominiam mollirent. Ob ea Vipsanius consul rettulit, ¹⁰³ patrem senatus appellandum
 esse Claudium. quippe promiscuum patris patriæ cognomentum: noua in Remp. merita, non vsta-
 ris vocabulis honoranda. Sed ipse cohibuit contulem vt nimium assentantem. condiditque
 lustrum, quo censa sunt ciuium ¹⁰⁴ LXIX. centena, & LXIII. millia. Isque illi finis insci-
 tiæ erga domum suam fuit, haut multo post, flagitia vxoris noscere ac punire adactus, vt
 deinde ardesceret in nuptias incestas. Iam Messallina facilitate adulterorum in fasti-
 dium versa, ad incognitas libidines profluebat; cum abruppi dissimulationem etiam
 Silius, siue fatali vecordiâ, an imminentium periculorum remedium ipsa pericula ratus,
 vrgebat. *Quippe non eò ventum, vt senecta Principis opperiretur. insontibus innoxia consilia;
 flagitijs manifestis, subsidium ab audaciâ petendum. Adesse conscios paria metuentes: se calibem,
 orbem, nuptijs & adoptando Britannico paratum. mansuram eandem Messallinæ potentiam,
 additâ securitate, si præuenirent Claudium, vt insidijs incautum, ita iræ properum.* Segniter hæ
 voces acceptæ, non amore in maritum, sed ne Silius summa adeptus, sperneret adulte-
 ram, scelusque inter ancipitia probatum, veris mox pretijs æstimaret. nomen tamen ma-
 trimonij concupiuit; ¹⁰⁵ ob magnitudinem infamiæ: cuius apud prodigos nouissima
 voluptas est. Nec vltra expectato, quàm dum ¹⁰⁶ sacrificij gratiâ Claudius Hostiam
 proficisceretur, cuncta nuptiarum sollennia celebrat. Haut sum ignarus fabulosum
 visum iri, tantum vllis mortalium securitatis fuisse, in ciuitate omnium gnarâ & nihil re-
 ticente: nedum consulem designatum, cum vxore Principis, prædictâ die, adhibitis qui
 obfi-

fuisse eius rei, siue legem. Legibus nomina à consuli-
 bus: & consul successus prioris anni, L. SÆNIUS. in
 monumentis. Ventrarium ergo, qui Sentiam reposuit,
 non audiemus.

100. MITEM ET RECENS REPERTAM.]
 Repertam ab Augusto. Habes in Dione libro LII. in
 extremo.

101. EX SEVERITATE PRISCA.] Alucinor, aut
 scribendum voce additâ: Haud ex seueritate. Sen-
 tentiam eam esse, id mihi certum. Hæc ita scripseram:
 sed ecce Pichena ex Florentino codice verè emendat:
 repertam, quàm ex: sententiâ illâ meâ, id est (Corne-
 lianâ phrasi) potius quàm.

102. IVS EXEUNDI ORDINIS.] Solos Cilicie ab-
 ite nebulones. Enimvero Latinitas scribi vult, ordine.
 aut potius, exuendi ordinis. Ita lib. III. Pisô exutâ
 dignitate in decem annos relegatur.

103. PATREM SENATVS.] Quod imitati, sibi
 sumpserunt Balbinus & Pupienus Augusti. In Num-
 mis: IMP. CÆS. PVIEN. MAXIMVS. AVG. Tum
 parte versâ: PATRES SENATVS.

104. LXIX. CENTENA, ET LXIII. MIL-
 LIA.] Conuenit cum Cassiodori ratione sexaginta
 nouem centena millia exprimentis. cum libris haud
 planè conuenit. è quibus Vatic. ille fidus exprimere
 videtur quinquaginta octo centena & octoginta-
 quattuor millia & LXXII. Nec miremur de gran-
 ditate numeri: cum iam tunc sub Augusto (nondum
 tot populis in ciuitatem acceptis) censa reperiam
 quadragiescentena millia. Lapidis inscriptio quam
 obtrudunt, TEMPORIBVS CLAVDII TIBE-
 RII FACTA HOMINVM ARMIGERVM OSTEN-
 SIONE IN ROMA SEPTIESDECIES CENTENA
 MILLIA LXXXVII. parùm vera aut fida mihi est. &

tamen cum de his saltem qui arma ferrent agat, nihil
 nobis obstat.

105. OB MAGNITVDINEM INFAMIÆ.] Ele-
 gantissima gnome. cuius acumen non cepit Ferretus.
 Explicat vnus Seneca epist. CXXIII. Nolunt solita
 peccare, quibus peccandi præmium infamia est.
 ubi tamen malè, & præter reliquum iudicium, Pin-
 cianus, in famâ est, legi voluit. Ita autem est. homi-
 nibus perditis & ad flagitia proiectis, ipsa infamia
 voluptas est. Audi Valerium Maximum, de Polemone,
 lib. VI. cap. De mutatione morum. Perditæ luxuriæ
 Athenis adolescens Polemo, neque illecebris tan-
 tum sed ipsâ infamiâ gaudens. Vbi addo voculam è
 libro veteri, neque illecebris eius tantum: sententiâ
 omnino volente.

106. SACRIFICII GRATIA HOSTIAM.] Imò
 rei frumentaria gratiâ, ait Dio: pellicum causâ, Vi-
 ctor. Sed sacrificium credo à Claudio institutum rei
 frumentaria causâ, in Castorum æde. Id enim numen
 ibi cultum, ventorum marisque causâ. Ita lego apud
 Ammianum lib. XIX. in summâ inopiâ frumenti, Ter-
 tullum qui Præf. annone, apud Ostiam in æde Ca-
 storum sacrificasse, tranquillitatemque mare mol-
 liuisse. Id sacrum perpetuum fuit, & suspicor à Clau-
 dio institutum, qui portum illum celebrem & farum
 Ostiæ exstruxit. Celebrabatur sollenni quadam leti-
 tiâ, mense Maio: ideoque post-sæculo Maiuma dictum.
 Suidas: Μαϊουμάς. πανήγυρις ἐξήρτο ἐν τῇ Ρώμῃ
 καὶ τῇ Μαίον μῆνα. τὸ ὄνομα καταλαμβάνοντες πό-
 λιν τὴν λεγομένην Ὀσίαν, οἱ τὰ πόρτα τῆς πόλεως τε-
 λόντες, ἠδὲ παθεῖν ἠείχοντο ἐν τοῖς θαλαττοῖς ὕδα-
 σιν, ἀλλήλους ἐμβάλλοντες. Iulianus Casar in An-
 tiochico: ὁμοῦν δὲ ἕκαστος ἰδίᾳ μὲν εἰς τὰ δέιπνα καὶ
 τὰς ἑορτὰς τῆ Μαΐουμᾳ χρήματα ἀπολέσαντες, ἵππερ
 δ' ὁμοῦν

A

B

C

D

A obfignarent velut ¹⁰⁷ fufcipiendorum liberorum caufâ, conueniffe: atque illam au-
 diffe aufpicum verba, ¹⁰⁸ fufiffe, facrificaffe apud deos, ¹⁰⁹ difcubitum inter conuiuas,
 ofcula, complexus, noctem denique actam licentiâ coniugali. Sed nihil compositum
 miraculi caufâ, verum audita fcripta que senioribus ¹¹⁰ tradam. Igitur domus Prin-
 cipis inhorruerat; maxime que quos penes potentia, & fi res verterent, formido, non iam
 fecretis colloquijs, fed aperte fremere. ¹¹¹ Dum industria cubiculum principis occultit adulte-
 ros, dedecus quidem illatum, ¹¹² fed * excidium procul abfuiſſe. nunc iuuenem nobilem, ¹¹³ di-
 gnitate formæ, iuuentâ, ac propinquo conſulatu, maiorem ad ſpem accingi. nec enim occultum, quid
 poſt tale matrimonium ſuperſeſſet. Subibat ſine dubio metus, reputantes hebetem Claudium
 & vxori deuinctum, multas que mortes iuſſu Meſſallinæ patratas. Rurſus ipſa facilitas
 Imperatoris fiduciam dabat, ſi atrocitate criminis præualuiſſent, poſſe opprimi damna-
 tam antequam ream. Sed in eo diſcrimen verti, ſi deſenſio audiretur, vt que clauſæ aures
 etiam confidenti forent. Ac primò Caliſtus iam mihi ¹¹⁴ circa necem Cæſaris narratus,
 & ¹¹⁵ Appianæ cædis molitor Narciffus, flagrantiffima que eo tempore gratiâ Pallas,
 agita-

Idg. ſollen-
niter.

Cap. 28.
Palatium
& Palatinæ
iurabantur.

* exitium

Cap. 29.
Deliberant.

B & ¹¹⁵ Appianæ cædis molitor Narciffus, flagrantiffima que eo tempore gratiâ Pallas,
 agita-

δ' ἴδιον ἄνθρωπος καὶ τῆς σωτηρίας τὸ πῶτος εἰς εὐθείας.
 Nec aliud intellexit Aethicus in Cosmographiâ: Ti-
 beris inſulam facit inter portam vrbis & Oſtiam
 ciuitatem, vbi populus Rom. cum vrbis Præfecto
 vel Conſule, Caſtorum celebrandorum caufâ
 egreditur, ſollennitate iucundâ. Vbi vides Caſto-
 rum ſollenne, & Maiumam, idem eſſe. Hanc Originem
 Maiumæ nec inſcitam, nec alienam à vero puto.

107. SVSCIPENDORVM LIBERORVM CAUS-
 SA.] Ea formula in nuptijs legitimis ſollennis, ad
 coniugij verum finem. Nec enim ob aliud, ait Au-
 guſtinus, femina nubit, quam, vt mater fiat. vnde
 & matrimonium omnis caufâ dictum. Ideò Græci
 definiunt, γάμον, σύνουδον ἀνδρός καὶ γυναικός καὶ νό-
 μον, ἢ γυναικῶν τεκνῶν ἀπορῆ. Et apud Athenien-
 ſes (ait Iſidorus Peleſiota lib. III. epiſt. CCXLIII.)
 ἡ συνάφεια ἢ καὶ νόμος, ἐπ' ἀεὶ τῶν παίδων ἐλέγγο
 νόμος: Legitima coniunctio, ad ſeminandos li-
 beros dicebatur fieri. Menander etiam pulchrè, apud
 Clementem:

Παίδων ἀπορῆ τῶν γυναικῶν δίδωμι σοὶ
 Ἰς πλὴν ἐμῶν δὲ θυγατέρα.

Et Auguſtus ſenile quoddam coniugium iniuſtum
 pronunciauit, quoniam non quærendorum libe-
 rùm caufâ initum, ait Valerius lib. VII. cap. VII.
 In ipſis autem tabulis ea verba ſolita exprimi. Augu-
 ſtin. lib. XIV. De ciuit. Quid concubitus coniuga-
 lis, qui ſecundum matrimonialium præſcripta ta-
 bularum, procreandorum fit caufâ liberorum?
 Adde & Sueton. Iul. cap. LI.

D 108. SVBISSE, SACRIFICASSE.] Verbum ſubiffe,
 corruptum indico. Fortean, nupiffiſſe, id eſt, ſollenni
 luteo flammeo, qui mos nouis nuptijs, faciem velaffe.
 Scripſi & ſenſi ita olim. at nunc delibero etiam atque
 etiam, & ambigo an ſubeundi verbum non hic germa-
 num & inter legitima nuptiarum. Quinctilianus ſu-
 ſpicionem facit in ſermone Declamationis CCXLVII.
 Dicit pars diuerſa. non fuiſti vxor. non ſubiſti
 cum illo. Legerim, non ſubiſti. Et ſubitionem hanc
 intellegam, ſiue cum deducta ſubiret mariti domum:
 ſiue de iugo. modo is ritus tamen ſatis certus.

109. DISCVBITVM INTER CONVIVAS.] Et
 quidem formâ nuptiali: que volebat vt noua nupta in
 gremio mariti iaceret. Morem cum exprimit Iuuenalis:
 ————— ingens
 Cæna, ſed & gremio iacuit noua nupta mariti.

quasi ecce id inter ſollennia nuptiarum. Appuleius de
 nuptijs Psyche: Accumbebat ſummum thorum
 maritus, Psyche gremio ſuo complexus. Ideò
 rectè in Catullo,

Adſpice intus vt accubans
 Vir tuus Tyrio in thoro
 Totus immineat tibi.

Nec rectè magnus ille cenſor, quem vnus emulor mi-
 rorq;, Adſpice imus, emendauit. Imusne in illo ge-
 niali ſuo epulo maritus? imò ſummus, vel Appuleio
 teſte. Intus accubare, vt intus canere. Interior autem
 maritus, reſpectu ſponſe ad quam hic ſermo. Siquid ta-
 men mutandum, legerim, vnctus. qui mos Romanis in
 omni conuiuiſo ſollenni.

110. TRADAM.] Magis pro mente, trado. iam
 enim illa incredenda ſcripſit.

111. DV M I N D V S T R I A C V B I C V -
 L V M.] Regem olim feci, qui emendaffet hunc lo-
 cum. itaque concurſum à multis ad coronam, &
 non vnus mihi indicauit ſcribendum: Dum hiſtrio
 cubiculo Principis occultatur, dedecus. veriſſimè.
 intellegit enim Mneſterem illum Pantomimum,
 qui diu in delicijs Meſſallinæ. Libri ſcripti non lon-
 gè abeunt ab hac lectione, Dum inſtruo cubicu-
 lum Principis exultauero, dedecus. Poſſis extre-
 ma item ſcribere, cubiculo Principis exultat, verè
 dedecus.

112. SED EXCIDIVM.] In Florentino eſt, ſed
 & ſcidium: è quo Pichena, diſſidium. Sed proſectò
 plus quam diſſidium hic timebatur, & exitium, atque
 extrema.

113. DIGNITATE FORMÆ, IVENTA.] Ita lego,
 non formâ. Dignitas formæ proprie de viris, vt no-
 tat vetus litterator Aſcretius. illud, iuuentâ, ſuſpe-
 ctum facit Vatic. qui refert, Vimentis. Ex quo Pal-
 merius diductim legebat, vi mentis.

114. CIRCA NECEM CÆSARIS NARRATVS.]
 C. Cæſaris Caligule: cuius necis conſcius particepsq;
 fuit hic libertus, narrante Iosepho lib. XIX. cap. I.
 Scilicet autem Tacitum hoc narraſſe in libris qui de
 Caligulâ.

115. APPIANÆ CÆDIS MOLITOR.] Vi-
 de Sueton. cap. XXXVII. in cuius verbis, Nec multo
 poſt ex composito irrumperet Appius nunciatus,
 qui pridie ad id temporis vt adeſſet, præceptum
 erat: quaſi planè repræſentaretur ſomnij fides,
 accerſi

Dissentiunt.

agitauere; ¹¹⁶ num Messallinam secretis minis depellerent amore Silij, cuncta alia dissimulantes. deinde metu, ne ad perniciem vltro traherentur, desistunt, Pallas per ignauiam, Calistus ¹¹⁷ prioris quoque regiae peritus, & potentiam cautis quam acrioribus consilijs tutius haberi. perstitit Narcissus, solum id immutans, ne quo sermone praesciam criminis & accusatoris faceret. Ipse ad occasiones intentus, longam apud Hostiam Caesaris moram, duas pellices, ¹¹⁸ quarum is corpori maxime infueuerat, largitione ac promissis, & vxore deiecta plus potentiae ostentando, perpulit delationem subire. Exin Calpurnia (id pellici nomen) vbi datum secretum, Caesaris genibus prouoluta nupfisse Messallinam Silio exclamat. simul Cleopatram, quae idem opperens adstabat, an comperisset, interrogat: atque illam annuente, cieri Narcissum postulat. Is veniam in praeteritum petens, quod ei ¹¹⁹ cis Vectium, cis Plautium dissimulauisset, nec nunc adulteria obiecturum ait, ¹²⁰ ne domum, seruitia, & ceteros fortunae paratus reposceret; frueretur imo ijs, & redderet vxorem ¹²¹ rumperetque tabulas nuptiales. *An dissidium, inquit, tuum nosti? nam matrimonium Silij vidit populus, & senatus & miles: ac ni prope agis, tenet urbem maritus.* Tum potissimum amicorum vocat, ¹²² primumque rei frumentariae pra-

Narcissus
tamen ausus
detegere.Cap. 30.
Sed per pellices.Cap. 31.
Claudius
amicos con-
sulit.

accerfi statim, ac mori iussus est, menda est. Quod enim accersi iubetur, qui iam aderat? Non fugit Torrentium, qui ex libris legit, arcessi, pro accusari, ut interpretatur. Mihi, arceri, verum videatur: ut exclusum eum a Claudio intellegamus, nec admissum. Transcripserim etiam, arceri, ac statim mori. Historiam pete a Dione.

116. NUM MESSALLINAM SECRETIS.] Obscura examinanti, nec scio an satis nexa. Sententia videtur. deliberasse libertos bifariam: primo, an ad Claudium deferrent, quae pars praevit: hic iam, an ipsam Messallinam secreto de Silio monerent, alia adulteria dissimulantes. Destitit ab utroque alij: Narcissus perstitit, sed in sententia priore, id est de Claudio admonendo.

117. PRIORIS QUOQUE REGIAE.] Sub Caio, apud quem in gratia potentiaque fuit. Dio, vbi de Domitio Afro, lib. LIX. Et eleganter Seneca, epistola quadam: Stare ante limen Callisti dominum suum vidi, & eum qui illi impegerat titulum, qui inter ridicula mancipia produxerat, alijs intrantibus excludi. Sed fuit non minus magnus apud Claudium. estque ille ipse cui Scribonius Largus medicus eius cui opus suum inscribit, & appellat C. Iulium Callistum.

118. QUARVM IS CORPORI.] Vatic. corporibus.

119. CIS VECTIVM, CIS PLAUTIVM.] Emendati praevite Vaticano, qui habebat, Cis Vecticis Plautio. Et verè. Duo enim famosi in hac Messallina & quasi primorum ordinum adulteri, Vectius Valens & Plautius Lateranus: quos tamen dissimulasse, & siluisse se dicit. Sed an magis pro hac sententia, bis Vectium, bis Plautium? An, Circa Vectium? Non accusatos quidem illos, aut certe iterum excusatos, sequentia etiam dicunt. Ceterum famosi, ut dixi, hi adulteri. De Vectio, mox noster, & Plinius de Medicis: Exortus mox est Vectius Valens adulterio Messallinae Claudij Caesaris nobilitatus. Item Scribonius Largus: Hoc medicamentum Apulei Celsi fuit, praceptoris Valentis & nostri. De Plautio mox, & lib. XIII. Secutaque lenitas in Plautium Lateranum, quem ob adulterium Messallinae ordine remotum reddidit Senatui. At viri docti desperatam huius loci restitutionem censebant:

cum vulgo esset, cis Vectium Plantium.

120. NE DOMVM, SERVITIA, ET CETEROS FORTVNAE PARATVS REPOS CERET.] Contaminatissimum locum Ferretus esse vult: qui mihi castus, purus. Inuidiosa concessione libertus: Fruatur sane, inquit, Silius domo tua, seruis, veste, & gazam omni regia (nam haec tralata ab adultera ad Silium, notante etiam Dione:) reddat saltem vxorem.

121. RUMPERETQUE TABVLAS NVPTIALES.] Ad legitimum matrimonij actum Tabulae & signatores adhibiti. Tabulis & dos continebatur, & illa sollemnis coniugij causa, Liberum querendorum. Iuuenalis, Signatae tabulae, dictum, Feliciter.

Appuleius, Quod in villa non in opido tabulae sint consignatae quarto & vltimo loco obiectere. Meminerunt non semel Iurisconsulti: & proprio huic rei libro Cl. V. Brissonius, cuius accurate diligentiae doctri-nae, non a me, non ab alijs quidquam addo. Ut ergo eae tabulae matrimonio firmando: sic eadem ruptae, disparando. Iuuenal.

— tabulas quoque ruperat, & iam

Signabat, tota vix haec ego nocte redemi. De his tabulis locum accipio, qui in praescis Glossis: λεγόμενος πρὸς γυναικὸς ἢ ἐπίδοσιν τῆς ἰδέας ἡοῦ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ δ᾽ αὐτὸν τε ἡδὼν ἰδίον ἐστὶν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀνήκεν ἢ ἐπίδοσιν ἡπρόσκατο ἄλλος, ἀπειρεῖσθαι γυνή, ῥωμῆν ἂν αὐτὸν γένηται, καὶ δ᾽ ἄλλους μὲν γέγραφοι, γάμος δ᾽ ἐμὴ γέγονεναι. μὴ δὲ ὠμῆντος ἐν αὐτὸν ἀποδείξαι ἡδὼν ἰδίον ἐστὶν πρὸς ἑαυτὸν. Ὅποτε μὴ εἴη σὸς ἡδὼν, τὸν δ᾽ ἐπίδοσιν δ᾽ αὐτὸν. Dicente quadam muliere congiarium filij sui ablatum esse a nescio quo, eumque filium suum esse, & ad se pertinere congiarium: negavit alius. Respondit mulier, Latinam se fuisse, & tabulas quidem scriptas fuisse, nuptias vero non fuisse. Cum ergo non potuisset eum ostendere filium suum de quo agebatur, Cum non sit tuus filius, congiarium redde.

122. PRIMVMQUE REI FRUMENTARIAE PRAEF. TURRANIVM.] Dixi aliquid ad lib. I. Annalium, & videtur primus in hoc munere fuisse. Tamen ambigo de tota hac sententia, & ne verius legi: Tum potissimos amicorum vocat, primumque rei fr. Praef. hac mente: vocat praecipuos amicos, ac primo Turranium, deinde Getam.

123. LVSIVM

A praefectum Turranium, post 123 Lusium Getam praetorianis impositum, percontatur.

Trepidè
trepidat.

124 Quibus fatentibus, tum certatim ceteri circumstrepunt, iret in castra, firmaret praetorias cohortes, securitati antequam vindictae consulere. Satis constat, eo pauore offusum Claudium, ut identidem interrogaret, an ipse imperij potens? an Silius priuatus esset? At Messallina non aliàs solutior luxu, 125 adulto autumnno, simulacrum Vindemiae per domum celebrabat: vrgeri praela, fluere lacus, & feminae pellibus accinctae assultabant, ut sacrificantes vel insanientes Bacchae. 126 ipsa crine fluxo, thyrsum quatiens, iuxtaque Silius hederam vinctus, gerere cothurnos, iacere caput, strepente circum procaci choro. Ferunt Vectium Valentem lasciuia in praetaltam arborem connisum, interrogantibus quid aspiceret, respondisse, tempestatem ab Hostia atrocem. siue ceperat ea species, seu forte lapsa vox in praesagium vertit. Non rumor interea, sed vndique nuntij incedunt, qui gnara Claudio cuncta, & venire promptum vltioni afferrent. Igitur Messallina 127 Lucullianos in hortos, Silius dissimulando metu, ad munia fori digrediuntur. Ceteris passim dilabentibus, affuere centuriones, inditaque sunt vincula, ut quis reperiebatur in publico aut per latebras. Messallina tamen, quamquam res aduersae consilium adimerent, ire obuiam, & aspici a marito, quod saepe subsidium habuerat, haut segniter intendit: iussitque ut Britannicus & Octavia in complexum patris pergerent. Et Vibidiam virginum Vestalium

Messallina
interea bac-
chatur.

Cum recordi
suo exitu.

Cap. 32.

Milites eos
dissipant, &
quosdam
capiunt.

Illam praeter
artes parat.

Marito ob-
uiat.

stadium

123. LVSIVM GETAM.] Id illi verum & gentile nomen, non Lucium, aut Lusium. Duo autem hoc tempore Pratorij Praefecti, Lucius Geta & Rufus Crispinus.

124. QVIBVS FATENTIBVS.] Libri mei scripti, tacentibus.

125. ADVLTO AVTVMNO, SIMVLACRVM VINDEMIÆ PER DOMVM CELEBRABAT.] Adulto Autumnno, id est mense Octobri. Itaque etiam in Horologio veteri Romae signatum eo mense, VINDEMIÆ SACRVM LIBERO. Et persuasum mihi non aliud esse hoc Vindemiale festum, quam sacra Liberi quae C. Caesar primus Roma celebravit: etsi Athenienses mense Nouembri celebrasse, in Philostrati quarto legi. De ipsa re, Seruius ad eos versus, Daphnis & Armenias, &c. Hoc, inquit, aperte ad Caesarem pertinet, quem constat primum sacra Liberi patris transtulisse Romam. Ideo nummus percussus Caesari, in cuius parte c. VI-

BIVS RVFVS. & impressa ara cui persona histronia imposita, item thyrsus, & tigris adiuncta. ad memoriam non dubie huius rei. Lampridius in Heliogabalo: Cum ad vindemiam vocasset amicos nobiles, & ad corbes sedisset, grauissimum quemque percontari coepit an esset promptus in Venerem: posteaquam senes vidit erubescere, contulit se ad iuuenes. a quibus cum audiret aetati congrua, gaudere coepit, & dicere vere liberam (emendo, Liberi. in eo enim lusum, quasi ea libertas vindemialis digna vere libero deo) vindemiam esse, quam sic celebrarent. Ferunt multi ab ipso primum repertum, ut in Vindemiarum festo multa in dominos iocularia & audientibus dominis dicerentur. Capitolinus in M. Antonino: Vindemias priuato modo cum amicis agebat. Videturque ritus postea Imperij fuisse, ut Princeps extra urbem, dies aliquot lasciuiret & vacaret huic Vindemiali festo. Paullus Diaconus libro III. De gestis Longobard. cap. VI. Procedente itaque Tiberio ad villam, ut iuxta ritum Imperialem triginta dies ad Vindemiam iocundaretur, Sophia vocatum ad se Iustinianum voluit ad imperium sublimare. Idem

D

festum, Magnam coronam dictum esse, suspicor ex Tertulliani his verbis: Sed & aliàs Liberum principem coronae planè laeuae etiam vulgus agnoscit, cum dies in illum sollennes Magnam appellat coronam. Alia ab hoc festo, ne erres, Liberalia: quae antiqua liberaeque, reip. & incidebant in XV. Kal. Aprilis. De quibus Varro libro V. & Kalendarium Romanum.

126. IPSA CRINE FLVXO, THYRSVM QVATIENS; IYXTAQVE SILIVS HEDERA VINCTVS, GERERE COTHVRNOS.] Eodem habitu Antonium depingit Velleius, qui Liberum se ferebat: Cum Liberum patrem appellari se iussisset, cum redimitus hederam, coronaque velatus auream, & thyrsum tenens, cothurnisque succinctus curru velut Liber pater vectus esset Alexandriae. De cothurnis, etiam Virgil.

— nudataque multo

Tinge nouo mecum direptis crura cothurnis. De thyrso, praeter alios Iustinus: Ὡς περ αἱ Βάκχαϊ δὲ χήματος εἰρηναῖα τὰς λόγχας ἐν τοῖς θυρσοῖς περιεργεῖσθαι. id est, Veluti Bacchae per speciem habitumque pacis lanceas in thyrsis circumferunt. Vide & Plinium XVI. cap. XXIV. Athenaeus eiusmodi Bacchi insignia in Pyrrhica saltatione recepta fuisse ostendit lib. XIII. Ἡ δὲ καὶ ἡμᾶς περὶ τὴν Διονυσιακὴν περὶ δόκει, ὅτι μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἀρχαίας. Ἐχουσι γὰρ οἱ ἀρχοὶ θυρσοὺς ἀντὶ δόξων, περὶ δὲ ἐπὶ ἀδύλας, καὶ νάρθηκας, καὶ λαμπάδας φέρουσιν. Ὁρχεῖται δὲ τὰ περὶ τὸν Δίονυσον, καὶ τὰ περὶ τὰς Ἰνδῶν, καὶ τὰ περὶ τὸν Πενδία. Quae verba lucem dare volo ijs quae hic praecedunt, feminae pellibus accinctae assultabant, velut sacrificantes vel insanientes Bacchae.

127. LVCVLLIANOS IN HORTOS.] De quibus initio huius libri. Tamen & Luciliana praelia reperio, & hic manuss. constanter hortos Lucilianos. Lapis Romae:

D. M.
CRESCENTIS. NEPOTI. FORTVNATI
CAESARIS. N. SER. EXACTORIS.
PRAEDIORVM. LVCILIANORVM.

Q

128. VE-

stadium ¹²⁸ vetustissimam orauit, Pontificis maximi aures adire, clementiam expetere. **A**
 Atque interim tribus omnino comitantibus (id repente solitudinis erat) spatium vrbis
 pedibus emensa, vehiculo quo purgamenta hortorum eripiuntur, Hostiensem viam in-
 trat: nullâ cuiusquam misericordiâ, quia flagitiorum deformitas præualebat. Trepida-
 batur nihilominus à Cæsare. quippe Getæ prætorij præfecto haut satis fidebat, ad ho-
 nestâ seu præua iuxta leui. Ergo Narcissus, assumtis quibus idem metus, non aliam spem
 incolumitatis Cæsaris affirmat, quàm si ius militum vno illo die in aliquem libertorum
 transferret: seque offert suscepturum. Ac ne, dum in vrbem vehitur, ad pœnitentiam à
 L. Vitellio, ¹²⁹ P. Largo Cæcinâ mutaretur; ¹³⁰ in eodem gestamine sedem poscit sumit-
 que. Crebra post hæc fama fuit, inter diuersas Principis voces, cum modò incusaret
 flagitia vxoris, aliquando ad memoriam coniugij, & infantiam liberorum reuolueretur,
 non aliud prolocutum Vitellium, quàm *O facinus, ô scelus!* Instabat quidem Narcissus
 * aperire ambages, & veri copiam * facere: sed non ideò peruicit, quin suspensa & quò **B**
 ducerentur inclinatura responderet; exemploque eius Largus Cæcina vteretur. Et iam
 erat in aspectu Messallina, clamitabatque audiret Octauix & Britannici matrem: cum
 obstreperet accusator, Silium & nuptias referens. simul codicillos libidinum indices
 tradidit, quibus visus Cæsaris auerteret. Nec multo post vrbem ingredienti offereban-
 tur communes liberi, nisi Narcissus amoueri eos iussisset. Vibidiam depellere nequiu-
 it, quin multâ cum inuidiâ flagitaret, ne indefensa coniunx exitio daretur. Ergo auditurum
 Principem, & fore diluendi criminis facultatem respondit: iret interim virgo & sacra ca-
 pesseret. Mirum inter hæc silentium Claudij: Vitellius ignaro propior: omnia liber-
 to obediebant. Patefieri domum adulteri, atque illuc deduci Imperatorem iubet. Ac
 primùm ¹³¹ in vestibulo, effigiem patris Siliij consulto senatus abolitam, demonstrat:
 tum ¹³² quidquid habitum Neronibus & Drusis, in pretium probri cessisse. incensum-
 que & ad minas prorumpentem, castris infert, paratâ concione militum; apud quos,
 præmonente Narcisso, pauca verba fecit. nam & si iustum dolorem, pudor impedi-
 bat. Cohortium clamor dehinc continuus, nomina reorum & pœnas flagitantium: ad-
 motusque Silius tribunali, non defensionem, non moras tentauit, precatus vt mors ac-
 celeraretur. eadem constantia & illustres equites Romanos cupidos maturæ necis fecit.
 Titium Proculum ¹³³ custodem [Silio ac] Messallinæ datum, & ¹³⁴ indicium offeren-
 tem

Cap. 33.
 Claudius,
 sui similis,
 natat.

Et nutat.

Cap. 34.

Narcissus
 virum, imò
 principem
 agit.
 * Aliquot
 libri, aperit
 et face-
 ret.

Vibidia au-
 ditur, non
 exauditur.

Cap. 35.

Domus Siliij
 aduent.

Inde castra.

Mox son-
 tium cades.

128. VETUSTISSIMAM.] *Est eadem, quæ Virgo maxima dicitur. Nam ab etate præerat, & sic dicebatur. Nos in Vestâ.*

129. P. LARGO CÆCINA.] *Fratre, opinor, C. Cæcinæ Largi, qui Consul cum Claudio fuit, anno vrbis DCCXCV. & in consulatu interfectus. Quem intellegit Asconius, in pro M. Scauro: Scauri domini possidet nunc Longus Cæcina, qui consul fuit cum Claudio. scribe, Largus. & discite quæ hinc Asconij certa etas.*

130. IN EODEM GESTAMINE.] *id est, gestatoriâ sellâ. quæ à Claudio deducta in vulgi vsum, vt * docui. Sic libro XIV. Gestamine Baulos peruectam. Apparet tamen in vno gestamine plures sellas fuisse, vt hic vides in Narcisso, qui eodem gestamine sellam poscit sumitq.*

131. IN VESTIBULO EFFIGIEM PATRIS SILII CONSULTO SENATVS ABOLITAM DEMONSTRAT.] *In atrio siue in vestibulo ædium, imagines maiorum: vt hic Siliij patris. Sed enim Silius Legatus olim inferioris Germaniæ damnatus crimine maiestatis cum vxore Sostiâ Gallâ, vt lib. IV. narratum: ideoq; & imagines abolite, quas tamen filius restituerat. Criminatur ergo id libertus.*

132. QUIDQVID HABITVM NERONIBVS.] *Le-*

ge, auitum: quod monuit me Ic. Claudius Chiffletius.

133. CUSTODEM SILIO AC MESSALLINÆ DATVM.] *Quis dederit Silio custodem? Claudius ne, qui omnium ignarus? Logi. In Vat. est, Custodem Messallinæ dat. alienâ deinde manu adpictum, ac Silio. Lego igitur: Custodem Messallinæ datum. vel etiam: Custodem à Silio Messallinæ datum. Alterum quidem verum est, vt hic Titius siue à Claudio adpositus vxori custos; siue à Silio, vt amica. Vtrumque enim solens Romanis. De maritis, Tibullus, Ipse malus docui, quo posset ludere pacto Custodes.*

De amatoribus, Propertius, Quos igitur tibi custodes, quæ limina ponam? Misellus ille custos! cui id monstrum commissum, quod non Argus cum Mercurio custodisset. Vertranius inexplicabilem locum censet, nisi custodem pro exactore interpretemur, scilicet qui mortis pœnas exigat. Verum merumq; somnium.

134. INDICIUM OFFERENTEM.] *Bene confessum. Nam indicium, ait in Eunuchis Donatus, proprie est eius qui vnâ peccauerit. Asconius ad illud Cicero- nis: Quapropter si indicium tibi postulas dari, ait: Index est, qui facinoris, cuius ipse est conscius, latebras indicat, impunitate proposita. Quæ tamen*

Attem Vectium Valentem & confessum, & Pompeium Urbicum, ac ¹³⁵ Saufellum Trogum ex conscijs trahi ad supplicium iubet. ¹³⁶ Decius quoque Calpurnianus vigilum praefectus, Sulpicius Rufus ludi procurator, Iuncus Virgilianus senator, eadem poena affecti.

Cap. 36.
Mneſter non vanè se excuſat.

Solus Mneſter contationem attulit, dilaniatâ velle clamitans *aspiceret verberum notas*, *remiſceretur vocis, quâ se* ¹³⁷ *obnoxium iuſſis Meſſallinae dediſſet. Alijs largitione aut ſpei magnitudine, ſibi ex neceſſitate culpam: nec cuiquam antè pereundum fuiſſe, ſi Silius rerum potiretur.*

Tamen fruſtra.

Commotum his, & prouum ad miſericordiam Caeſarem, perpulere liberti, netot illuſtribus uiris interfectis, hiſtrioni conſuleretur: ſponte an coactus tam magna peccauifſet, nihil referre. Ne Trauli quidem Montani, equitis Romani, deſenſio recepta eſt. is modeſtâ iuuentâ, ſed corpore inſigni, accitus vltro, noctemque intra vnam à Meſſallina proturbatus erat, paribus laſciuijs ad cupidinem & faſtidio. Suilio Ceſonino, & Plautio Laterano mors remittitur: huic ¹³⁸ ob patris egregium meritum; Ceſoninus vitijs protectus eſt, tamquam in illo fœdiſſimo cœtu ¹³⁹ paſſus muliebria. Interim Meſſallina Lucullianis in hortis prolatare vitam, componere preces, nonnullâ ſpe, & aliquando irâ. tantâ inter extrema ſuperbiâ agebat. Ac ni cædem eius Narciffus properauifſet, verterat pernicijs in accuſatorem. Nam Claudius domum reſſus, & tempeſtiuis epulis delinitus, ubi vino incaluifſet, iri iubet nuntiarique miſeræ (hoc enim verbo uſum ferunt) dicendam ad cauſam poſterâ die adeſſet. Quod ubi auditum, & languescere ira, redire amor, ac ſi contarentur, propinqua nox, & vxorij cubiculi memoria timebantur; prorupit Narciffus, denunciâtque centurionibus & tribuno qui aderant, exſequi cædem. ita Imperatorem iubere. Cuſtos & exactor è libertis, Euodus datus. iſque raptim in hortos progreſſus, reperit fuſam huini, ¹⁴⁰ aſſidente matre Lepidâ: quæ florenti filia haur concors, ſupremis eius neceſſitatibus ad miſerationem euicta erat: ſuadebatque ne percufforem opperiretur. tranſiſſe vitam, neque aliud quàm

Oprobrum femina!

Cap. 37.
Meſſallina etiam nunc ſerox.

Et ſandè languebat Claudius:

Niſi libertus aſtu proueniſſet.

¹⁴¹ morte

tamen impunitas circumſcripta eſt: quia, ut idem notat, Certa ſunt in quibus impunitas indici datur, ut in cauſâ proditiõis, maiſtatis, & ſi quid huuiſmodi.

138. OB PATRI EGREGIUM MERITUM.] A. Plautij, ſuſpicor, qui Britanniam Claudio ſubegit.

139. PASSVS MULIEBRIA.] Simile illorum inuentum in Suetonij Domitiano cap. x. Qui ſe quò facilius expertes culpæ oſtenderent, impudicos probauerant. *Dij de æq. iſtos, non corpore non animo viros. Adeò turpior omni morte hæc fuga mortis.*

140. ASSIDENTE MATRE LEPIDA.] *Quenam hæc Lepida? Ego verò reperiſſe me cenſeo famoſa femina (Meſſallinam dico) ſtirpem & matrem. Suetonius ſcribit: Poſt hæc Valeriam Meſſallinam Barbati Meſſallæ conſobrini ſui filiam in matrimonio accepit. ubi diſſimulant interpretes, quomodo hic Valerius Claudio conſobrinus. Dicam ego. Ex L. Domitio & maiore Antonia natus eſt Cn. Domitius pater Neronis principis, & item Lepida amita eiufdem, de quâ * infra. Hæc Lepida, eſt illa ipſa quæ nupta Valerio Meſſallæ, & quæ hic Meſſallina dicta mater. At Claudius natus ex Druſo & minore Antonia, uti clarum. Stemma iſtud:*

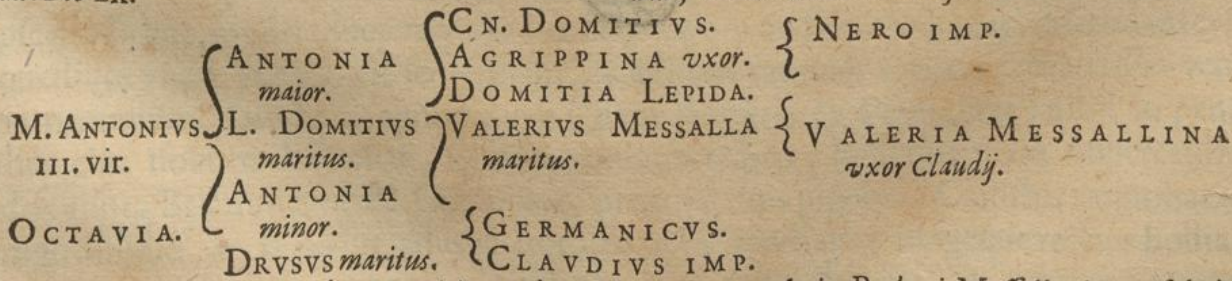
* Lib. XIII.

135. SAUFELLVM TROGV.] *Vatic. Saufelium. Scribo, Saufeium. & induxit librarios illud I. longiuſculum, ut L. ſcriberent. Horum omnium mentio Seneca in Menippeâ de Claudio morte. ubi tamen diſiunctim ſcribe M. Heluius, Trogus. Qui hic etiam Traulus, malè fortæ in Senecâ, Sex. Trallus.*

136. DECIVS QVOQVE CALPURNIANVS.] *Scripti libri, Deorius. Puto, Decius. quod nomen & infra inuenies.*

137. OBNOXIVM IVSSIS MESSALLINÆ.] *Commentum femine lepidum. Mimum iſtum deperibat Meſſallina. ſollicitat. Ille tergiuerſari, metuere Imperatorem. Quid ergo ſi maritus ipſe iubeat? inquit. Et cum marito egit, quaſi operâ Mneſteris aliqua in re illi uſus. Ille uocatum mimum malè accipit, iubet in omnibus vxori obediat pareatq. Paruit. & id iuſſum*

D *valere ſibi nunc vult ad veniam obtinendam & vitam. Dio LX.*

Vides ergo Claudium & Lepidam Domitiam (id enim duplex illi nomen fuiſſe alibi oſtendo) verè conſobrinos. Atque hac ratione fortè maritum ipſum Lepidæ, Suetonius dixerit Claudij conſobrinum. Tamen tu-

tius putarim legi, Barbati Meſſallæ & conſobrinae ſuæ filiam. Sententia quidem non alia eſt: & hæc Lepida Neronis amita, Meſſallina mater. Sueton. Claudij cap. XXVI.

Cap. 38.
Atribuno en
interficiunt.

Claudius
nec quarit,
nec curat.

* Corrupta.

¹⁴¹ morte decus quærendum. Sed animo per libidines corrupto, nihil honestum inerat: A lacrymæque & questus irriti ducebantur. Tum impetu venientium pulsæ fores, astitit tribunus per silentium, ac libertus increpans multis ac seruilibus probris. Tunc pri-
mum fortunam suam introspectit, ferrumque accepit, quod frustra iugulo ac pectori per trepidationem admouens, ¹⁴² ictu tribuni transfigitur. corpus matri concessum. Nuntiatumque Claudio epulanti perisse Messallinam, non distincto suâ an alienâ manu: nec ille quæsiuit, poposcitque poculum, & solita conuiuio celebravit. Ne secutis quidem diebus, odij, gaudij, iræ, tristitiæ, vllius denique humani affectus signa dedit; non cum lætantes accusatores aspiceret, non cum filios mærentes. Iuuitque obliuionem eius senatus, censendo nomen & effigies priuatis ac publicis locis demouendas. decreta Narcisso Quæstoria insignia, ¹⁴³ leuissimum fastigij eius, cum secundum Pallantem & Callistum ageret, honesta quidem, sed ex quibus deterrima orirentur, * flagitijs inultis.

141. MORTE DECUS.] *Placet, morti, ut in Veneto.*

142. ICTU TRIBUNI TRANSFIGITUR.] *Malim, transfigitur.*

143. LEVISSIMUM FASTIGII EIVS.] *Hæc cum li-*

neis postumis, corrupta, hiulca. nec inuuant aut discrepant libri, nisi quod, Tristitijs inultis, non Flagitijs, vii substituisse fatetur Rhenanus. Ego ab eiusmodi ulceribus sanandis, sani hominis censeo abstinere manum. Nam sine librorum ope, irrita abierit Hygia ipsa.

